

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Blízký východ jako téma základního školství

Radka Nedbalová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Diplomová práce

Blízký východ jako téma základního školství

Radka Nedbalová

Vedoucí práce:

Mgr. Daniel Křížek, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, červenec 2014

.....

Obsah

1 ÚVOD	1
2 ANALÝZA UČEBNIC	4
2.1 Hodnocení učebnic s využitím rastru	6
2.1.1 Výsledky hodnocení	10
2.2 Hodnocení obtížnosti výkladového textu	13
2.2.1 Výsledky hodnocení	15
2.3 Obsah konkrétních tematických celků	16
2.3.1 Občanská výchova – monoteistická náboženství.....	16
2.3.2 Zeměpis – jihozápadní Asie.....	19
2.3.3 Dějepis – starověká Mezopotámie	21
2.4 Závěrem	23
3 VÝUKOVÉ MATERIÁLY	24
4 WORKSHOPY	56
4.1 Cestování po Blízkém východě.....	56
4.2 Stavitelem ve starověké Mezopotámii	61
5 ZÁVĚR	65
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	69
7 RESUMÉ	74
8 PŘÍLOHY	75

8.1 Hlavní charakteristiky funkcí učebnic dle Mikka	75
8.2 Porovnání obsahu nové učebnice.....	75
8.3 Interaktivní materiály pro žáky.....	80
8.4 Učebnice pro žáky.....	80

1 ÚVOD

Témata související s Blízkým východem jsou součástí výuky na středních školách, ale také na školách základních. Vzhledem k tomu, že jsou tato témata na středních školách probírána podrobněji pouze na gymnáziích a odborné školy s tímto tématem pracují minimálně, rozhodla jsem se zanalyzovat učebnice pro základní školy. Právě základní škola formuje postoje, hodnoty a základní orientaci ve světě kolem nás. Mnozí z žáků základních škol se již o daných tématech později v průběhu středoškolských studií nic nedozví. Dle mého názoru je to jeden z důvodů, proč o mnohých skutečnostech existují v české společnosti velmi zkreslené názory.¹

Cílem první části práce je zanalyzovat vybrané učebnice po stránce odborné, didaktické, jazykové a obsahové. Zkoumány jsou učebnice, které se věnují tématům starověké Mezopotámie (dějepis), jihozápadní Asie (zeměpis) a monoteistických náboženství (výchova k občanství). Učebnice jsou hodnoceny na základě stanovených kritérií, která by měla upozornit na slabé stránky učebnic z hlediska odborného i didaktického.

Úvodní analýza učebnic bude využita pro vytvoření nového učebního textu, který bude reflektovat závěry z úvodní analýzy učebnic. Cílem je tak vytvořit výukový materiál, který odpovídá moderním požadavkům a trendům ve vzdělávání s důrazem na odbornou správnost. Nově vytvořený učební text bude obsahovat také doprovodné informace pro učitele. Vyučující mají mnohdy pouze povrchní znalost daného tématu, neznají souvislosti, a proto mohou žákům podávat zkreslené informace vyplývající z jejich neznalosti.

¹ Tento názor dále rozvíjí také výzkum učebnic pro střední školy provedený v rámci projektu Muslimové očima českých školáků, který se zabýval dílčím tématem souvisejícím s Blízkým východem. V rámci tohoto výzkumu bylo zjištěno, že se islám a muslimové často v učebnicích objevují pouze v negativní světle (<http://muslimove.cz/islam-v-ceskych-ucebnicich/>, 20.7.2014). Výzkum středoškolských učebnic zeměpisu, které se zabývají Blízkým východem, byl také součástí diplomové práce *Voda a život na Blízkém východě: Srovnání výukových metod* (Radka Nedbalová, 2014). Z výzkumu v této práci vyplynuly značné odborné nedostatky, které učebnice obsahovaly.

V minulém roce jsem vedla několik přednášek a workshopů na několika školách. Všichni vyučující mi po hodině říkali, že mnohé věci vůbec netušili a že je samotné přednáška velmi obohatila. Proto by učebnice měla být pomocníkem nejen pro žáky, ale také průvodcem pro jejich učitele.²

Učebnice stále představují základní učební pomůcku a ovlivňují tak vzdělávání na všech stupních škol. Mají celou řadu funkcí, mezi něž patří úloha motivovat žáky k učení, prezentovat odborné informace, začlenit informace do širšího kontextu již získaných znalostí, provést žáky učivem a vést je k vlastní seberegulaci či vytvářet žádoucí hodnoty a postoje (Mikk 2008: 13-14). Je však otázkou, zda současné učebnice, i ve vztahu k blízkovýchodní tematice, tyto funkce nabízejí.³

Ke zpracování diplomové práce je využito tří základních publikací pro analýzu učebnic. Publikace Sikorová, Zuzana (2007). Návrh seznamu hodnotících kritérií pro učitele základních a středních škol. In Maňák, Josef – Knecht, Petr (eds.). *Hodnocení učebnic* (Brno: Paido) je využita pro stanovení silných a slabých stránek učebnic. Samostatnou kapitolou se stala analýza obtížnosti výkladového textu. K ní bude využito metody, kterou v českém prostředí představil Jan Průcha a která byla následně dopracována v příspěvku Pluskal, Miroslav (1996). Zdokonalení metody pro měření obtížnosti didaktických textu. *Pedagogika*, roč. 46, č. 1, s. 62-76. Zkoumáno bude celkem dvanáct učebnic uvedených níže. Ke zpracování nového učebního textu budou využity dosavadní znalosti autorky, dále zejména publikace Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum) v případě starověké Mezopotámie

² V tomto ohledu mám řadu vlastních zkušeností se studiem geografie a společenských věd na pedagogické fakultě. Bohužel jsem se během svých studií vůbec nesešla s většinou zpracovávaných témat. Některé byly zmíněny pouze okrajově. Musím také konstatovat, že moje znalosti témat spojených s Blízkým východem předčili informační zázemí našich vyučujících, kteří mnohdy znali dobře důsledky, ale příčiny jim unikaly. Je tak pochopitelné, že absolventi pedagogických fakult si tuto neznalost přenášejí i do své praxe po absolvování pedagogického vzdělání.

³ Propojenost funkcí a prostředků, které dle Mikka zajistí jejich přítomnost, je uvedena v příloze.

a Szlakmann, Charles (2003). *Judaismus pro začátečníky* (Praha: Togga) v případě judaismu.

První kapitola je věnována analýze učebnic. Zkoumány jsou slabé a silné stránky pomocí vybraného rastru. Dále je hodnocena obtížnost výkladového textu vycházející ze sémantické a syntaktické obtížnosti textu. V neposlední řadě je prostor věnován analýze konkrétního obsahu, klíčových slov a pojmů.

Další kapitolu diplomové práce tvoří výukové materiály, resp. text žakovské učebnice s doplňujícími materiály pro učitele. Zahrnuta jsou témata starověké Mezopotámie (6 stran), jihozápadní Asie (5 stran) a monoteistických náboženství – judaismus a islám (4 strany). Každá strana žakovské učebnice je doplněna o jednu stranu doplňujících informací pro učitele.

Čtvrtá kapitola poskytuje popis struktury dvou workshopů. Tento text je určen lektorovi, který má přehled o daném tématu. První workshop je zaměřen na zeměpisnou orientaci v regionu (s využitím poznatků souvisejících s dějepísem, výchovou k občanství ad.). Druhý workshop je založen na umělecké tvořivosti a je zaměřen na seznámení se se světem starověké Mezopotámie.

Přílohy práce tvoří porovnání klíčových slov a pojmů vytvořených materiálů se zkoumanými učebnicemi. Dále je zahrnuta kompletní podoba žakovské učebnice a návrh interaktivní podoby výukového materiálu v elektronické podobě navržené v programu Prezi. Tato forma umožňuje doplnit text a obrázky o videa a audia. Je tak možné obohatit materiály o multimediální prvky, které jsou dnes nezbytnou součástí života a objevování dnešních žáků.

Při přípravě nového výukového materiálu budu čerpat z mých odborných znalostí v oblasti blízkovýchodních studií. Využiji k tomu transformace vzdělávacího obsahu pro žáky základních škol. Janík a Knecht k ní uvádějí: „Očekává se, že učitel / autor učebnice bude schopen zohledňovat požadavek odborné správnosti na straně jedné a současně brát ohled na učební

potenciál žáků na straně druhé“ (Janík – Knecht 2008: 95). Dále bude provedena artikulace vzdělávacího obsahu zdůrazňující určité aspekty a propojenost učiva. V neposlední řadě bude využito efektivní reprezentace vzdělávacího obsahu prostřednictvím atraktivní a přehledné formy.⁴⁴

2 ANALÝZA UČEBNIC

Při hodnocení učebnic se využívá celé řady výzkumných postupů, které lze rozdělit na dvě základní skupiny: a) aplikace vzorců čtivosti závisící na jejich obtížnosti, složitosti či zajímavosti; b) používání rastrů, což jsou seznamy hodnotících kritérií, jejichž cílem je posoudit různé aspekty zkoumané učebnice (Sikorová 2007: 31).

Já jsem se rozhodla využít hodnocení z obou základních skupin. Seznamy hodnotících kritérií využiji pro hodnocení učebnic jako celku s tím, že zvýšenou pozornost budu věnovat tématům souvisejícím s Blízkým východem. Poté použiji vzorec pro výpočet obtížnosti výkladového textu učebnice na konkrétní tematické celky učebnic. Následně se zaměřím pouze na vybrané kapitoly týkající se témat vztažených k Blízkému východu. Provedu u těchto kapitol kvantitativní analýzu (rozsah textu, výskyt dílčích podtémat atp.). Podrobně zanalyzuji také odbornou stránku učebnic.

Výsledkem tohoto komplexního hodnocení učebnic by mělo být:

a) doporučení pro výběr učebnice pro jednotlivé předměty, ve kterých se vyskytují témata související s Blízkým východem;

b) informace o obsahu, zpracování a slabých stránkách současného zpracování vybraných témat pro základní školství, které pomohou ke zkvalitnění zpracovávaných výukových materiálů a programů v další části diplomové práce.

⁴⁴ Více k postupu vytváření vzdělávacího obsahu lze nalézt v Janík, Tomáš – Knecht, Petr (2008). Transformace, artikulace a reprezentace vzdělávacího obsahu v učebnicích: K roli didaktických znalostí obsahu autora učebnice. In Knecht, Petr – Janík, Tomáš a kol. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu* (Brno: Paido).

Pro analýzu byly vybrány učebnice, které mají platnou doložku MŠMT.⁵ Zvoleny byly učebnice dějepisu, ve kterých je vybraným tématem na úrovni základní školy starověká Mezopotámie. Dále je prostor věnován analýze učebnic občanské výchovy, kde se objevuje téma monoteistických náboženství. V neposlední řadě se Blízký východ probírá v zeměpisu, kde jsou zdůrazněny zejména fyzicko-geografické a socio-ekonomické informace o regionu. V práci tak pracuji s následujícími učebnicemi:

Výchova k občanství⁶ – monoteistická náboženství

Brom, Zdeněk – Janošková, Dagmar – Ondráčková, Monika – Čábalová, Dagmar – Marková, Hana – Šebková, Jitka (2013). *Občanská výchova 7* (Plzeň: Nakladatelství Fraus). Dále uvedeno jako *OV FRA*.

Laicmanová, Antonie (2012). *Výchova k občanství 9* (Brno: Nová škola). Dále uvedeno jako *OV NŠ*.

Zeměpis – Jihozápadní Asie

Demek, Jaromír – Mališ, Ivan (2008). *Zeměpis pro 7. ročník základní školy: Zeměpis světadílů* (Praha: SPN). Dále uvedeno jako *Z SPN*.

Dvořák, Jiří – Kohoutová, Alice – Taibr, Pavel (2005). *Zeměpis 7: Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia* (Plzeň: Nakladatelství Fraus). Dále uvedeno jako *Z FRA*.

⁵ Tato doložka má na úrovni základního školství značný význam, protože pouze na učebnice s doložkou MŠMT může škola použít státní dotace. Doložka platí po dobu 6 let a může být opakovaně prodloužena. Ve vybraném vzorku učebnic se tak nachází několik učebnic, jejichž doložka by se měla v tomto roce obnovit novou edicí učebnic. Více na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013> (2.6.2014).

⁶ Doložku MŠMT pro předmět Výchova k občanství má ještě publikace kolektivu autorů Výchova k občanství (učebnice pro 6. - 9. ročník) nakladatelství Gaudeamus vydaná v roce 2012. Tato publikace však není klasickou učebnicí. Jedná se o šanon s kopírovatelnými cvičeními o rozsahu více než 500 stran, který obsahuje pouze omezené množství vysvětlených pojmů v závěru. Není jej tak možné porovnat s ostatními klasickými výkladovými učebnicemi.

Holeček, Milan – Janský, Bohumír a kol. (2008). *Zeměpis světa 2: Amerika, Asie* (Praha: Nakladatelství české geografické společnosti). Dále uvedeno jako *Z NČGS*.

Svatoňová, Hana (2008). *Putování po světadílech: učebnice, 2. díl* (Brno: Nová škola). Dále uvedeno jako *Z NŠ*.

Voženílek, Vít – Fňukal, Miloš – Mahrová, Marta (2001). *Zeměpis 3: Zeměpis oceánů a světadílů 2* (Olomouc: Prodos). Dále uvedeno jako *Z PROD*.

Dějepis – starověk

Augusta, Pavel – Honzák, František – Hirschová, Jarmila (2008). *Pravěk a starověk: Dějepis pro základní školy a víceletá gymnázia* (Úvaly: ALBRA). Dále uvedeno jako *D SPL*.⁷

Bednaříková, Jarmila – Kysučan, Lubor – Fejfušová, Marie (2013). *Dějepis 6: Pravěk a starověk* (Brno: Nová škola). Dále uvedeno jako *D NŠ*.

Kolektiv autorů (2013). *Dějepis 6: Pravěk a starověk* (Plzeň: Fraus). Dále uvedeno jako *D FRA*.

Mandelová, Helena – Kunstová, Eliška – Pařízková, Ilona (2001). *Dějiny pravěku a starověku* (Liberec: Dialog). Dále uvedeno jako *D DIA*.

Válková, Veronika (2006). *Dějepis 6: Pravěk a starověk* (Praha: SPN). Dále uvedeno jako *D SPN*.

2.1 Hodnocení učebnic s využitím rastru

Níže uvedený a dále použitý rastr je výsledkem výzkumu zabývajícím se ověřováním důležitosti kritérií pro hodnocení učebnic z pohledu učitelů základních a středních škol. Tento rastr vytvořený na základě provedeného

⁷ Zkratka dle redakce SPL-Práce, která učebnici vytvořila a kterou vydalo nakladatelství ALBRA.

výzkumu je publikován v článku Sikorová, Zuzana (2007). Návrh seznamu hodnotících kritérií pro učitele základních a středních škol. In Maňák, Josef – Knecht, Petr (eds.). *Hodnocení učebnic* (Brno: Paido), s. 31-39. Je jedním z rastrů, který se pro hodnocení učebnic využívá, avšak jako jeden z mála je vypracována na základě přímého výzkumu mezi učiteli a jejich preferencemi.⁸

KRITÉRIA	BODY		
1. KATEGORIE: PŘEHLEDNOST	MAX. 12		
1.1 Má učebnice přehlednou strukturu (navazují na sebe logicky kapitoly a témata, je učebnice dobře rozčleněná)?	ano 6	část. 3	ne 0
1.2 Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná (např. jsou pojmy řazeny v logické posloupnosti, navazují na sebe věty apod.)?	ano 6	část. 3	ne 0
2. KATEGORIE: PŘIMĚŘENÁ OBTÍŽNOST A ROZSAH UČIVA	MAX. 12		
2.1 Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	ano 5	část. 2,5	ne 0
2.1 Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	ano 4	část. 2	ne 0
2.3 Je výběr a počet pojmů v učebnici přiměřený úrovni chápání žáků?	ano 3	část. 1,5	ne 0
3. KATEGORIE: ODBORNÁ SPRÁVNOST	MAX. 12		
3.1 Obsahuje učivo v učebnici odborně správné poznatky?	ano 6	x x	ne 0
3.2 Odpovídají poznatky v učebnici současnému stavu vědy, kultury a společenské praxe?	ano 6	x x	ne 0

⁸ Ze seznamu hodnotících kritérií jsem vynechala ty, které souvisí pouze s využitím v širší školní praxi a nevztahují se čistě k hodnocení učebnice samotné. Vypustila jsem tak z hodnocení kategorie: Kategorie 8 - Cena: Je cena učebnice přiměřená? Je cena doplňkových materiálů k učebnici dostupná? Kategorie 10 - Doplňkové texty a materiály: Jsou k dispozici doplňující didaktické prostředky (jako videokazety, audiokazety, sbírky úloh, materiál ke hrám, nástěnné mapy, počítačové programy, modely, sady pro pokusy apod.) vztahující se k učebnici? Vydalo nakladatelství také pracovní sešit (knihu) pro žáky k dané učebnici? Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?

4. KATEGORIE: MOTIVAČNÍ CHARAKTERISTIKY	MAX. 10		
4.1 Je učivo v učebnici vztažené k praxi (příklady, situace ze života, význam poznatků a dovedností pro praxi apod.)?	ano	část.	ne
	4	2	0
4.2 Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	ano	část.	Ne
	3	1,5	0
4.3 Jsou v učebnici užívány grafické prostředky k řízení pozornosti (grafické odlišení různých typů učiva, přehledné čtení textu, zdůraznění klíčových pojmů a definic aj.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
5. KATEGORIE: ŘÍZENÍ UČENÍ	MAX. 10		
5.1 Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevování, tvořivou činnost apod., a ne jen reprodukci učiva?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
5.2 Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
5.3 Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování, upevňování a opakování učiva?	ano	část.	ne
	2	1	0
5.4 Obsahují texty a úlohy podněty k samostatné práci a skupinové činnosti žáků?	ano	část.	ne
	2	1	0
6. KATEGORIE: OBRAZOVÝ MATERIÁL	MAX. 10		
6.1 Jsou ilustrace, tabulky, schémata, mapky a grafy v učebnici jasné a smysluplné?	ano	část.	ne
	4	2	0
6.2 Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který pomáhá žákům porozumět učivu (objasňuje text, ilustruje text, nahrazuje výklad názornější formou apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
6.3 Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který je pro žáky přitažlivý?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
7. KATEGORIE: SHODA S KURIKULÁRNÍMI DOKUMENTY	MAX. 8		
7.1 Je výběr učiva v učebnici v souladu s kurikulárními dokumenty (učební plán, osnovy, vzdělávací program apod.)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
7.2 Jsou cíle výuky v zásadě dosažitelné prostřednictvím studia textů a vypracování učebních úloh prezentovaných v učebnici?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
9. KATEGORIE: ERGONOMICKÉ A TYPOGRAFICKÉ VLASTNOSTI	MAX. 8		

9.1 Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
9.2 Je vazba učebnice trvalá a odolná a papír kvalitní?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
11. KATEGORIE: DIFERENCIACE UČIVA A ÚLOH	MAX. 6		
11.1 Obsahuje učebnice rozšiřující učivo a úlohy pro nadané žáky?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
11.2 Obsahuje učebnice odlišné úlohy z hlediska obtížnosti (pro průměrné i podprůměrné žáky)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
12. KATEGORIE: HODNOTY A POSTOJE	MAX. 6		
12.1 Obsahuje učebnice odkazy na společenská pravidla, mravní normy (slušné chování, principy humanismu, tolerance, tradice, právní normy apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
12.2 Prezентuje učebnice menšiny, rasy, náboženské skupiny, národnosti a pohlaví bez stereotypů a předsudků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
13. KATEGORIE: ZPRACOVÁNÍ UČIVA	MAX. 4		
13.1 Je odborný obsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
13.2 Je učivo v učebnici soustředěné kolem několika základních témat (tzn. spíše málo vybraných témat do hloubky než mnoho poznatků povrchně)?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
13.3 Jsou některé poznatky v učebnici prezentované z několika úhlů pohledu, různých perspektiv?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
13.4 Je v učebnici vysvětleno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	ano	část.	ne
	1	0,5	0

Sikorová, Zuzana (2007). Návrh seznamu hodnotících kritérií pro učitele základních a středních škol. In Maňák, Josef – Knecht, Petr (eds.). *Hodnocení učebnic* (Brno: Paido), s. 35-38.

Sikorová taktéž navrhuje doporučené minimum pro jednotlivé kategorie hodnocení:

KATEGORIE	BODY	
	MAXIMUM	DOPORUČENÉ MINIMUM
1. Přehlednost	12	12
2. Přiměřená obtížnost textu a rozsah učiva	12	12
3. Odborná správnost	12	12
4. Motivační charakteristiky	10	5
5. Řízení učení	10	5
6. Obrazový materiál	10	5
7. Shoda s kurikulárními dokumenty	8	4
9. Ergonomické a typografické vlastnosti	8	4
11. Diferenciace učiva a úloh	6	3
12. Hodnoty a postoje	6	3
13. Zpracování učiva	4	-
CELKEM	112	72

Sikorová, Zuzana (2007). Návrh seznamu hodnotících kritérií pro učitele základních a středních škol. In Maňák, Josef – Knecht, Petr (eds.). *Hodnocení učebnic* (Brno: Paido), s. 38-39.

2.1.1 Výsledky hodnocení

Hodnocení učebnic s užitím rastru je zpracováno dle jednotlivých předmětů a učebnic. V tabulce jsou oranžově označeny položky, ve kterých daná učebnice nedosáhla na doporučené minimum bodů.

Učebnice	Přehlednost	Přiměřená obtížnost a rozsah učiva	Odborná správnost	Motivační charakteristiky	Řízení učení	Obrazový materiál	Shoda s kurikulárními dokumenty	tytografické vlastnosti	Diferenciace učiva a úloh	Hodnoty a postoje	Zpracování učiva	Celkem	Pořadí
OV FRA	12	12	6	7	6	7	5	8	1,5	6	3	73,5	2.
OV NŠ	12	10,5	12	5	4	7	6,5	8	0	6	1,5	72,5	1.
Z SPN	12	12	12	1,5	4	5	6,5	8	0	4,5	1,5	67	4.
Z NČGS	12	10,5	12	3	2	8,5	6,5	5,5	0	4,5	1	65,5	5.
Z NŠ	12	12	12	4,5	3,5	8,5	6,5	8	0	3	1,5	71,5	1.
Z FRA	12	12	6	6,5	5	7	6,5	8	1,5	3	2	69,5	2.
Z PROD	12	10,5	12	5	2,5	5,5	6,5	8	0	4,5	1,5	68	3.
D SPL	12	12	12	6,5	1	7	6,5	8	0	4,5	2	71,5	3.
D NŠ	12	12	12	4,5	2	7	6,5	8	0	4,5	2	70,5	4.
D FRA	12	10,5	12	6,5	5	8,5	6,5	8	1,5	6	2	78,5	1.
D DIA	12	10,5	12	6,5	5	6,5	6,5	5,5	1,5	4,5	1,5	72	2.
D SPN	12	12	12	3	1	8,5	6,5	8	0	3	2	68	5.

Uvedená tabulka dokumentuje hodnocení jednotlivých učebnic v dílčích kategoriích i celkovém souhrnu. Z hodnocení dle uvedených kritérií vyplynuly slabé stránky učebnic a celková úroveň hodnocených učebnic.

Největší slabinou všech učebnic byla kategorie Diferenciace učiva a úloh, kam spadá rozšiřující učivo pro nadané žáky a rozlišení úloh dle obtížnosti. Žádná ze zkoumaných učebnic nedosáhla doporučené hodnoty a mnohým z nich zcela chyběla alespoň minimální diferenciace. Pro učitele je tato kategorie velmi důležitá, protože ve třídě se běžně nacházejí žáci různých úrovní a druhu inteligence či odlišné motivace. Dostatek a vhodné rozložení učiva a úloh tak může učiteli výrazně pomoci při přípravě výuky a její realizaci.

Další podceněnou kategorií je řízení učení, v rámci níž jsou kladeny požadavky na úlohy podněcující řešení problémů, tvořivou činnost, objevování a rozvoj kritického myšlení. V použitém rastru sem také spadal dostatek

možností k procvičování a opakování učiva či podněty k samostatné a skupinové práci. Celkově tato kategorie cílila na moderní postupy v didaktice, které kladou důraz na aktivní zapojení žáků a různé formy a metody výuky. Zde je zřejmé, že hodnocené učebnice tento trend stále ještě nezachytily.

Poslední zásadní nedostatky, které se objevily u většího množství učebnic, lze nalézt u motivačních charakteristik. Do této kategorie spadá návaznost na praxi a náš běžný život, zajímavost textu a úloh či grafické rozlišení různých druhů a úrovní textů. Zde spatřuji zásadní problém v přiblížení učiva životu dětí. Bohužel se autoři stále málo zamýšlejí nad tím, k čemu to žákům v životě bude a co chceme, aby si z daných předmětů a témat do života odnesli. Domnívám se tak, že prostředek (učebnice a učivo) stále zastiňuje cíle vzdělávání v 21. století plném informací dosažitelných jedním kliknutím. Je zajisté obtížné tuto kategorii naplnit, ale minimálně některé prostředky jsou dnes v moderní pedagogice známy.

Posledními kategoriemi, kde nebyla překročena doporučená bodová hranice, byly u některých učebnic kategorie Přiměřené obtížnosti a rozsahu učiva či Odborná správnost. Učebnice občanské výchovy a zeměpisu Nakladatelství Fraus obsahují nesprávné údaje. V případě občanské výchovy najdeme mezi pěti pilíři islámu včasné placení daně (str. 34). Další informace jsou tak stručné, že o konkrétních náboženstvích téměř nic nevyprávějí. V učebnici zeměpisu se objevuje chyba u charakteristiky průmyslu Izraele. Učebnice obsahuje informaci o tom, že v Izraeli se těží ropa a diamanty (str. 101). Ropa se těží pouze v malé míře a diamanty jsou do Izraele pouze dováženy. Autoři se zřejmě nechali zmást skutečností, že v Izraeli jsou velmi známé brusírny diamantů. U ostatních učebnic jsem nezjistila žádné jednoznačné chyby, přestože mnohdy jsou uvedeny informace o daných tématech pouze z části a dle mého názoru zásadní informace či souvislosti chybí.

Uspokojivé nejsou ani hodnoty u poslední kategorie Zpracování učiva, u které nebyla dána žádná minimální doporučená hodnota. Řada učebnic nedosáhla ani poloviny možných získaných bodů. Do této kategorie bylo zahrnuto vysvětlení, proč se dané poznatky a dovednosti mají žáci učit, aplikování různých úhlů pohledů, vztah k jiným oborům či specializace v rámci tématu. Tato kategorie se však prolíná s dalšími, a proto ji lze naplnit i v rámci či v úzké návaznosti na jiné kategorie.

Učebnice mohly získat v celkovém souhrnu 98 bodů, čemuž se nepřiblížila žádná z hodnocených učebnic. Nejvyšších hodnot dosáhla učebnice dějepisu Nakladatelství Fraus se 78,5 body. Nejhuře hodnocen byl ze všech učebnic zeměpis od Nakladatelství České geografické společnosti se 65,5 body. Pořadí učebnic dle předmětu a konkrétní hodnoty jsou uvedeny v tabulce.

2.2 Hodnocení obtížnosti výkladového textu

U textu byla zvlášť hodnocena obtížnost výkladového textu (T) skládající se ze syntaktické obtížnosti (T_s) a sémantické obtížnosti (T_p). O zpracování metodiky se v českých podmínkách zasloužil J. Průcha, avšak v této diplomové práci je použita aktualizovaná a doplněná verze hodnocení obtížnosti dle Pluskal, Miroslav (1996). Zdokonalení metody pro měření obtížnosti didaktických textu. *Pedagogika*, roč. 46, č. 1, s. 62 - 76.

Na následujících řádcích jsou uvedeny vzorce a vysvětlivky pro výpočet obtížnosti výkladového textu učebnic.

$$T = T_s + T_p$$

T – celková obtížnost výkladového textu

T_s – syntaktická obtížnost

T_p – sémantická obtížnost

$$T_s = 0,1 \cdot \bar{V} \cdot \bar{U}$$

\bar{V} - průměrná délka vět (počet slov / počet vět)

\bar{U} - průměrná délka větných úseků (počet slov / počet sloves)

$$T_p = 100 \cdot \frac{\Sigma P}{\Sigma N} \cdot \frac{\Sigma P_1 + 3\Sigma P_2 + 2\Sigma P_3 + 2\Sigma P_4 + \Sigma P_5}{\Sigma N}$$

P – počet všech pojmů

N – počet slov

P_1 – běžné pojmy

P_2 – odborné pojmy

P_3 – faktografické pojmy⁹

P_4 – číselné údaje

P_5 – opakované pojmy

Upravená metoda dle Pluskala umožňuje hodnocení tematických celků nebo kapitol a nejen učebnice jako celku. Zvolen je k tomu postup, kdy je náhodně v kapitole vybráno 5 vzorků s minimálním množstvím 100 slov¹⁰ (Pluskal 1996: 65). Zkoumány proto byly tematické celky obsahující konkrétní témata jako např. starověké civilizace v případě dějepisu či regiony jihozápadní Asie v případě zeměpisu.

⁹ Konkrétní příklady a rozlišení odborných a faktografických pojmů naleznete v Průcha, Jan (1998). *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média* (Brno: Paido).

¹⁰ Počet slov závisí na rozsahu vět, protože se počítají celé věty.

2.2.1 Výsledky hodnocení

Výsledky zkoumání obtížnosti výkladového textu jsou rozděleny dle předmětů a konkrétních učebnic.

Učebnice	V	U	Ts	N	ΣP1	ΣP2	ΣP3	ΣP4	ΣP5	ΣP	Tp	T	Pořadí
OV FRA	13	6,9	9	521	98	24	5	2	12	141	10,2	19,2	2.
OV NŠ	14,1	7,4	10,4	537	84	55	5	9	17	170	17,3	27,7	1.
Z SPN	12,6	10,6	13,4	529	102	23	49	15	17	206	23,6	37	2.
Z NČGS	14,3	10,9	15,6	556	106	29	47	14	13	209	22,2	37,8	1.
Z NŠ	11,5	9,3	10,7	541	111	34	44	3	15	207	22,8	33,5	4.
Z FRA	11,4	8,3	9,5	512	99	28	35	7	7	176	18,4	27,9	5.
Z PROD	12,9	9,4	12,1	543	79	35	59	7	13	193	21,5	33,6	3.
D SPL	13,8	8,2	11,3	552	87	40	23	11	12	173	16,3	27,6	3.
D NŠ	11,4	7,4	8,4	549	110	26	30	10	17	193	18,2	26,6	4.
D FRA	10,7	7,5	8	525	105	17	28	9	13	172	15,2	23,2	5.
D DIA	14,7	9	13,2	516	113	35	24	15	5	192	21,7	34,9	1.
D SPN	13	8	10,4	533	112	28	25	12	12	189	18,8	29,2	2.

*pořadí určuje obtížnost výkladového textu od nejobtížnějšího (1.) po nejméně obtížný

Z analýzy obtížnosti výkladového textu vyplývá, že nejvyšší obtížnosti dosahují učebnice zeměpisu. Zde je to způsobeno především velkým množstvím zeměpisných názvů, které se v textu objevují. Často text obsahuje výčet moří, pohoří, států atp. Učebnice zeměpisu od Nakladatelství České geografické společnosti dosáhla vůbec nejvyšší sémantické a syntaktické obtížnosti v součtu 37,8 bodů. Nejnižší obtížnost výkladového textu byla zjištěna u učebnice občanské výchovy nakladatelství Fraus s hodnotou 19,2 bodů.

Zajímavé je zajisté také srovnání jednotlivých nakladatelství. Učebnice nakladatelství Fraus a Nová Škola byly hodnoceny ve všech předmětech.

Učebnice nakladatelství Fraus ve všech předmětech skončily na poslední příčce, což znamená, že obtížnost výkladového textu byla ve všech předmětech nejnižší. Učebnice Nové školy byly v předmětech zeměpis a dějepis druhé nejméně obtížné. Vysokou míru obtížnosti výkladového textu lze na druhou stranu zaznamenat u učebnic Státního pedagogického nakladatelství.

V závěru je však potřeba zdůraznit, že navzdory hodnocení pomocí matematických vzorců, má do určité míry na výsledky hodnocení vliv také subjektivní hledisko hodnotitele, který výpočet obtížnosti provádí. Jedná se o výběr náhodných vzorků učebnic i osobní znalosti a zkušenosti hodnotitele v podobě nejednotné identifikace a klasifikace pojmů (Pluskal 1996: 67). Proto dva hodnotitelé hodnotící obtížnost výkladového textu konkrétní učebnice nemohou dojít ke stejným výsledkům. Hodnocení je však dostatečné zejména pro porovnání učebnic mezi sebou a zpětnou vazbu autorům.

2.3 Obsah konkrétních tematických celků

Tato analýza by měla sloužit zmapování konkrétních témat souvisejících s Blízkým východem v učebnicích pro základní školy. Zkoumán je rozsah, který je věnován tématům, použité pojmy a konkrétní obsah těchto témat. Analýza by měla sloužit ke zjištění aktuální „znalostní a informační“ podoby učebnic co do rozsahu a hloubky informací. Analýza bude dále sloužit jako podklad (v souvislosti s rozsahem a hloubkou informací) pro zpracované výukové materiály v druhé části diplomové práce.

2.3.1 Občanská výchova – monoteistická náboženství

Zkoumaným tématem občanské výchovy / výchovy k občanství¹¹ byla monoteistická náboženství.¹² V učebnicích jim byl věnován odlišný prostor.

¹¹ Občanská výchova je dříve běžně používaný název pro předmět zahrnující široký humanitní přehled včetně základů psychologie, sociologie, antropologie či politologie. Na základě

Učebnice *OV NŠ* se monoteistickým náboženstvím věnuje na šesti stranách (každému náboženství věnovány dvě strany učebnice). Konkrétní téma v učebnici *OV FRA* zabírá pouze necelé dvě strany.

V analyzovaných učebnicích občanské výchovy se objevují následující pojmy (označeno zeleně) či dotazy na ně (označeno oranžově).

	OV FRA	OV NŠ
Judaismus		
dějiny židů před zničením jeruzalemského chrámu		
Starý zákon		
Desatero Božích přikázání		
Tóra		
Talmud		
synagoga		
rabín		
diaspora		
holokaust		
Davidova hvězda		
sedmiramenný svícen		
Izrael		
košer		
svátky (šabat, pesach, chanuka ad.)		
jarmulka		
Křesťanství		
Bible		
Nový zákon		
Starý zákon		
Ježíš Kristus		
Petr		
život Ježíše		
šíření křesťanství		
kostel		
církev		

Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy řada škol předmět přejmenovala na Výchovu k občanství. V diplomové práci se proto objevují oba tyto názvy.

¹² Zkoumána byla všechna monoteistická náboženství, protože v učebnicích tvoří jeden celek. Výukové materiály však budou následně vytvořeny pouze k judaismu a islámu. Důvodem je všeobecná znalost křesťanství, jehož prvky provází náš každodenní světský život. Toto náboženství jako jediné je ve školách žákům přiblíženo i prostřednictvím řady dalších témat v rámci výchovy k občanství či v rámci dějepisu a zeměpisu.

papež		
křesťanské církve		
trojjedinost Boha		
farář / kněz		
kříž		
svátky (Velikonoce, Letnice ad.)		
křesťanské státy / regiony		
Islám		
vznik islámu (podmínky, způsob)		
prorok Muhammad		
pět pilířů		
postavení žen		
tradice		
Alláh		
Korán		
mešita		
islámské státy / region		
Mekka		
půlměsíc		
návaznost na judaismus a křesťanství		

Z tabulky je zřejmé, že obsah tématu ve dvou různých učebnicích se významně liší. Zatímco učebnice *OV FRA* jsou po stránce informační velmi úsporné a uvedené pojmy mnohdy vůbec nevysvětlují či nekomentují, učebnice *OV NŠ* popisuje uvedená náboženství docela podrobně. Obě učebnice se shodují v uvedení Desatera Božích přikázání a zobrazení Davidovy hvězdy v případě judaismu; uvedení Bible a jejích částí, jména Ježíše Krista, trojjedinosti Boha a zobrazení kříže v případě křesťanství; uvedení jména proroka Muhammada, označení Alláh pro Boha a zobrazení půlměsíce v případě islámu. Tyto dvě učebnice nám ukazují, jak odlišné může být pojetí tématu v podobě minimalistické (v případě *OV FRA*) a v podobě detailní (v případě *OV NŠ*). Domnívám se, že minimalistická podoba je u tohoto tématu příčinou mnoha nedorozumění při výkladu a pochopení

jednotlivých náboženství i v rámci jiných předmětů, kde se žáci s náboženstvími setkávají.¹³

2.3.2 Zeměpis – jihozápadní Asie

V rámci analýzy učebnic zeměpisu byla vybrána kapitola věnující se jihozápadní Asii. Tématu byl v učebnicích jednotlivých nakladatelství věnován různý prostor. Největší rozsah zabíralo téma v učebnicích *Z NŠ* a *Z PROD* se šesti stranami. Malý rozsah byl zaznamenán u učebnic *Z NČGS* (4 strany), *Z FRA* (4 strany) a nejmenší u učebnice *Z SPN* (2,5 strany).

V analyzovaných učebnicích zeměpisu se objevují následující pojmy a informace (označeno zeleně) či dotazy na ně (označeno oranžově).

	Z SPN	Z NČGS	Z NŠ	Z PROD	Z ZFRA
Obecné informace					
zmíněny všechny státy regionu					
hlavní města států regionu					
slovní popis lokalizace regionu					
přírodní podmínky (povrch, podnebí)					
rozloha a počet obyvatel států					
Obyvatelstvo					
Arabové					
Turci					
Kurdové					
judaismus / židé					
křesťanství / křesťané					
islám / muslimové					
Mekka					
vliv islámu na život obyvatel					
Jeruzalém					
arabština					
islámský fundamentalismus					

¹³ Náboženství jsou také součástí dějepisu, kde je vysvětlen jejich vznik, a zeměpisu, kde jsou součástí širšího popisu jednotlivých regionů a států. Mnohdy je zde ovšem odkázáno pouze na dílčí informace a v závěru tak žáci nejsou s monoteistickými náboženstvími seznámeni v ucelené podobě, nechápou souvislosti a docházejí ve svých úsudcích k chybným závěrům.

Hospodářství					
obecná charakteristika hospodářství					
zemědělství (popis)					
průmysl (popis)					
vodní zdroje					
místa vhodná pro cestovní ruch					
ropa					
OPEC					
Dějinné souvislosti					
historie					
spory Izraele a Palestiny					
napadení Kuvajtu roku 1990					
invaze do Iráku roku 2003					
Saddám Husajn					
Samostatně zmíněné státy					
Turecko					
Izrael					
Saudská Arábie					
Irák					

Z analýzy vyplynulo, že se učebnice značně liší rozsahem a obsahem učiva, které spolu úzce souvisí. Pouze dvě ze zkoumaných položek se objevily ve výkladovém textu všech učebnic. Jednalo se o charakteristiku přírodních podmínek regionu a zmínku o ropě jako strategické surovině regionu. Shodný výskyt pojmů a informací alespoň u tří učebnic byl zaznamenán u vyjmenování všech států regionu a charakteristiky obyvatelstva z pohledu národnosti (Arabové, Kurdové) a náboženství (islám / muslimové, judaismus / židé). V souvislosti s islámem dále tři učebnice odkazují na vliv islámu na život muslimů a zmiňují také Mekku. V rámci kategorie hospodářství je u třech učebnic zmíněna obecná charakteristika hospodářství i podrobnější popis zemědělství, průmyslu či míst vhodných pro cestovní ruch. V charakteristikách se také objevila shoda u tří učebnic v případě dějinných souvislostí, jakými je odkaz na starověké dějiny regionu, vznik Izraele a následné spory mezi Izraelem a Palestinou (potažmo arabskými státy) či

napadení Kuvajtu Irákem v roce 1990. V neposlední řadě se tři učebnice věnují rozsáhleji jednomu konkrétnímu státu, kterým je Izrael.

Téma je v učebnicích zeměpisu silně ovlivněno rozsahem stran, který je mu věnován v jednotlivých učebnicích. Lze však říci, že v případě zeměpisu existuje jakási praxe a shoda mezi autory učebnic o obsahu, který toto téma zahrnuje. Jako značný nedostatek vnímám skutečnost, že je v učebnicích věnováno minimum prostoru k objasnění role a postavení regionu vzhledem ke všem třem monoteistickým náboženstvím stejně tak, jako skutečnost, že učebnice postrádají informace přibližující běžný život obyvatel. Žák si tak odnese znalosti o nejvyšších pohořích, pěstovaných plodinách, avšak není připraven na cestu do tohoto regionu a dle mého názoru má potíže s pochopením dění v tomto regionu, které mu nezprostředkovává škola ale různá média. Domnívám se tak, že zeměpis v tomto konkrétním zkoumaném vzorku neodpovídá potřebám a motivaci žáka současné doby.

2.3.3 Dějepis – starověká Mezopotámie

V případě dějepisu bylo pro analýzu vybráno téma starověké Mezopotámie. Zkoumáno bylo pět učebnic dějepisu s platnou doložkou MŠMT. Největší rozsah (9 stran) zabíralo téma v učebnicích *D NŠ* a *D SPN*. Menší prostor byl tématu věnován v učebnicích *D FRA* (8 stran) a *D DIA* (7 stran), nejméně pozornosti bylo tématu věnováno v učebnici *D SPL* (6 stran).

V analyzovaných učebnicích zeměpisu se objevují následující pojmy a informace (označeno zeleně) či dotazy na ně (označeno oranžově).

	D SPL	D NŠ	D FRA	D DIA	D SPN
Státy a města					
městské státy					
Sumer / Sumerové					
Asýrie / Asyřané					
Babylonie /Babyloňané					
Akkad					
Ur					

Uruk					
Babylon					
Ninive					
Aššur					
Panovníci					
Chammurapi					
Gudea					
Sinacherib					
Aššurbanipal					
Nabukadnesar II.					
Kýros					
Sargon					
Běžný život					
zavlažovací kanály					
obrázkové písmo					
klínové písmo					
hrnčířský kruh					
pečetní váleček					
dům tabulek / škola					
obchod					
kolo					
mozaika					
kalendář					
šedesátková soustava					
zákoník					
cihla					
chrám					
písař					
otrok					
zikkurat					
Ěpos o Gilgamešovi					
geometrie					
hliněné tabulky					
visuté zahrady královny Semiramis					

Analýza tématu v učebnicích dějepisu poukázala na značnou shodu v obsahu a rozsahu učiva, který je tématu věnován. V případě států a měst došlo ke zmínění a popisu téměř všech uvedených státních útvarů a měst. Co

se týče panovníků, učebnice shodně zmiňují Chammurapiho a většina také Nabukadnesara II., ostatní vládcí byli zmíněni u několika učebnic. Dostí vysoká shoda panuje mezi učebnicí i v poslední kategorii, kterou jsem nazvala běžný život. Zde bych zmínila spíše jen pojmy a informace, které se vyskytly u maximálně tří učebnic a nebyly tak všemi autory vnímány jako podstatné pro zahrnutí do textu. Malé pozornosti se tak dostalo vynálezu hrnčířského kruhu, podobě kalendáře, znalosti geometrie a šedesátkové soustavy, umění tvorby mozaiky či popisu společenského postavení různých vrstev společnosti (včetně otroků). Pouze u tří učebnic byly zmíněny visuté zahrady královny Semiramis, jeden ze známých starověkých sedmi divů světa.

2.4 Závěrem

Z analýzy učebnic vyplývá, že zkoumané učebnice obsahovaly nedostatky z hlediska diferenciací učiva dle obtížnosti, zahrnutí úkolů podporující řešení problémů, tvořivost a rozvoj kritického myšlení. Celkově se učebnice podobají spíše encyklopediím zahrnujícím žádané informace namísto edukačního média, které témata přiblíží zajímavou formou včetně navázání na běžný život žáků. U dvou učebnic se navíc objevily nedostatky v odborné oblasti.

Výsledkem analýzy učebnic je také doporučení pro výběr učebnic k daným tématům v konkrétních předmětech. V případě občanské výchovy je výběr možný pouze mezi dvěma učebnicemi. Při hodnocení učebnic dle rastru dostala vyšší ohodnocení učebnice Nové školy. Přestože její výkladový text byl obtížnější, neobsahovala na rozdíl od učebnice nakladatelství Fraus odborné chyby a poskytovala podrobnější vhled na témata spojená s monoteistickými náboženstvími.

V případě zeměpisu měla velmi dobré hodnocení v rámci rastru i obtížnosti výkladového textu učebnice nakladatelství Nová škola. Zeměpis nakladatelství Fraus získal velmi dobré hodnocení prostřednictvím rastru i obtížnosti výkladového textu. Tato učebnice však obsahovala odborné chyby,

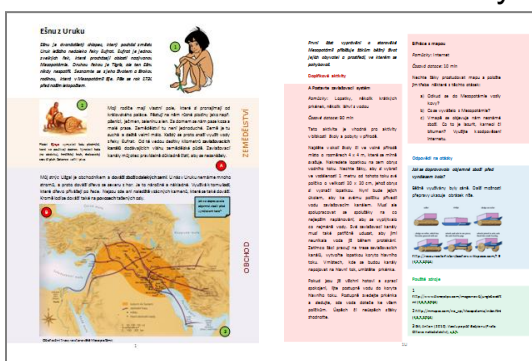
a proto bych ji nedoporučila. Místo ní bych jako alternativu uvedla učebnici nakladatelství Prodos, která se umístila uprostřed žebříčku hodnocených učebnic zeměpisu v obou hodnoceních.

Učebnice dějepisu nakladatelství Fraus obstála po odborné stránce a vyšla také nejlépe v hodnocení obtížnosti výkladového textu i v hodnocení pomocí rastru. Jako alternativu by bylo možné zvolit učebnici nakladatelství ALBRA¹⁴, která se v obou hodnoceních umístila uprostřed žebříčku hodnocených dějepisných učebnic.

3 VÝUKOVÉ MATERIÁLY

Následující část diplomové práce obsahuje výukové materiály pro žáky a jejich učitele. Text je koncipován jako učebnice pro žáky a její doplněná verze pro učitele. Témata a rozsah jejich obsahu vychází z výzkumu v první části diplomové práce. Text včetně didaktické vybavenosti a grafické úpravy vychází taktéž z výzkumu v první části učebnice. Cílem je poskytnout žákům a učitelům kvalitní zdroj základních informací i doplňkových aktivit.

V této kapitole jsou zobrazeny jednotlivé strany učitelské verze učebnice (s veškerými odkazy a doplňujícími informacemi). Učebnice žákovská se nalézá v příloze diplomové práce. Je pracováno s rozměrem učebnice A4. U učitelské verze tvoří dvoustranu učebnice vždy strana žákovské učebnice a na vedlejší straně je k dispozici strana s komentáři a informacemi k této straně pro učitele (s označením čísla strany žákovské učebnice a písmena U).

Náhled dvoustrany učitelské verze učebnice

¹⁴ Označena jako D SPL.

Vítejte na Blízkém východě

Do ruky se Vám dostává publikace vytvořená při zpracování diplomové práce na téma Blízký východ v základním školství. K dispozici je učebnicový text pro žáky obsahující témata: starověká Mezopotámie (dějepis), Jihozápadní Asie (zeměpis), islám a judaismus (výchova k občanství). Text je psán tak, aby žákům přiblížil život různých národů a skupin v minulosti i v současnosti. Důraz je kladen na odbornou správnost a rozvíjení kritického myšlení a kreativity u žáků. K dispozici je také učebnice pro učitele. Věřím, že učebnice přispěje k lepšímu porozumění předkládaným tématům a upoutá nejen Vás ale také Vaše žáky.

Jednotlivé kapitoly mají stejnou strukturu skládající se z:

- a) samotného textu členěného do odstavců a podtémat s vyznačenými klíčovými slovy;
- b) bublin obsahujících doplňující, zajímavé informace ke konkrétním tématům;
- c) zelených rámečků obsahujících informace z jiných oborů a předmětů;
- d) modré lístečky s úkoly pro nadané žáky, žáky hledající něco navíc atp.;
- e) otázky na závěr kapitoly vztahující se ke kapitole (**zelené otázky** na úrovni zapamatování sdělených informací, **oranžové otázky** na úrovni porozumění a **červené otázky** a úkoly na úrovni vyšších kognitivních procesů jako je analýza, hodnocení, tvoření atp.);
- f) červená písmena v učebnici pro učitele odkazují na doplňkové aktivity k danému textu či obrázku;
- g) zelené číslovky v učebnici pro učitele odkazují na použité zdroje;
- h) učebnice pro učitele obsahuje také odpovědi na otázky v učebnici a další doplňkové informace k textu.

Ešnu z Uruku

Ešnu je dvanáctiletý chlapec, který pochází z města Uruk ležícího nedaleko řeky Eufrat. Eufrat je jednou z velkých řek, které procházejí oblastí nazývanou Mezopotámie. Druhou řekou je Tigris, ale ten Ešnu nikdy nespátřil. Seznamte se s jeho životem a širokou rodinou, která v Mezopotámii žije. Píše se rok 1730 před našim letopočtem.

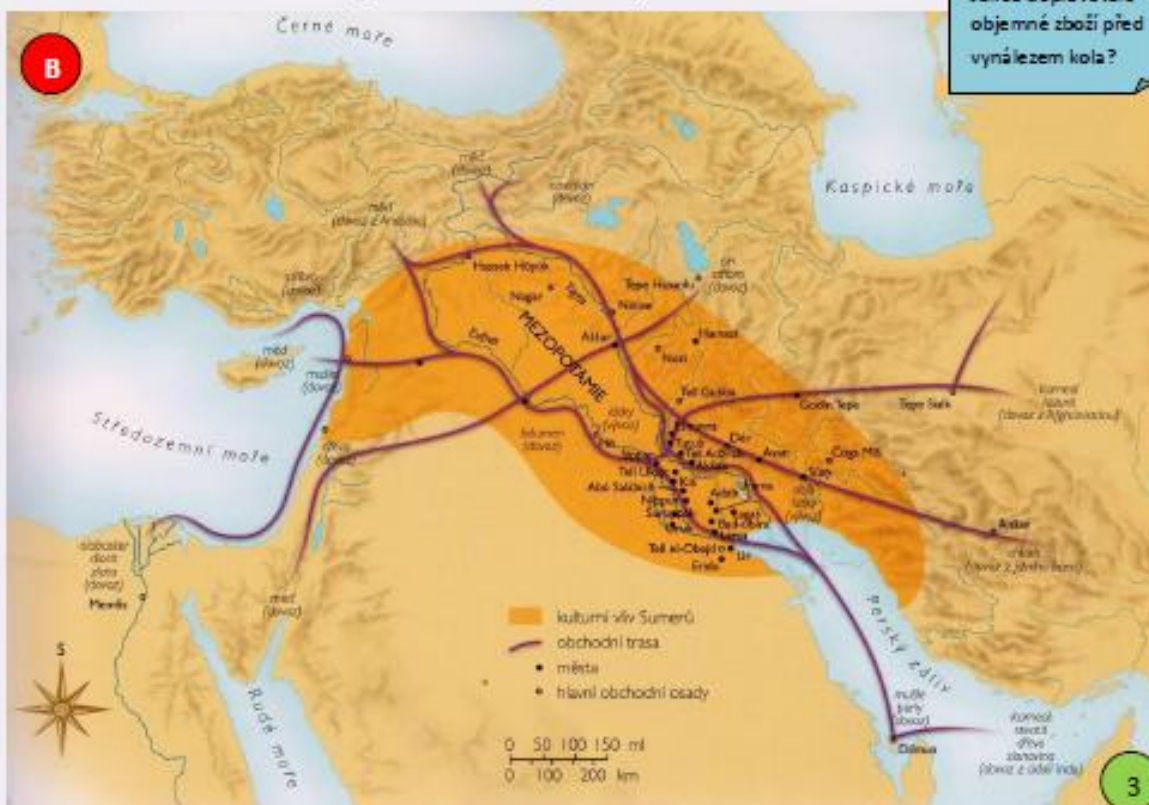
Předci Ešnu vymysleli řadu předmětů, které se používají dodnes. Vynalezli kolo (na obrázku), hmotný kruh, tkalcovský stav či pluh. Dokonce vařili i pivo.

Moji rodiče mají vlastní pole, které si pronajímají od královského paláce. Pěstují na něm různé plodiny jako např. pšenici, ječmen, zeleninu a len. Za domem se nám pase koza a malé prase. Zemědělství tu není jednoduché. Země je tu suchá a deště velmi málo. Každý se proto snaží využít vody z řeky Eufrat. Od té vedou desítky kilometrů zavlažovacích kanálů dodávajících vláhu zemědělské půdě. Zavlažovací kanály můj otec pravidelně důkladně čistí, aby se nezanášely.

A

Můj strýc Ušgal je obchodníkem a dováží zboží z dalekých zemí. U nás v Uruku nemáme mnoho stromů, a proto dováží dřevo ze severu z hor. Je to náročné a nákladné. Využívá k tomu lodí, které dřevo přivážejí po řece. Nejsou zde ani naleziště vzácných kamenů, které se také dováží. Kromě lodí se dováží také na povozech tažených osly.

Jak se dopravovalo objemné zboží před vynálezem kola?

Obchodní trasy ve starověké Mezopotámii

První část vyprávění o starověké Mezopotámii přibližuje žákům běžný život jejích obyvatel a prostředí, ve kterém se pohybovali.

Doplňkové aktivity

A Postavte zavlažovací systém

Pomůcky: Lopatky, několik krátkých prkének, několik láhví s vodou

Časové dotace: 90 min

Tato aktivita je vhodná pro aktivity v blízkosti školy a pobyty v přírodě.

Najděte v okolí školy či ve volné přírodě místo o rozměrech 4 x 4 m, které se mírně svažuje. Nakreslete lopatkou na zem obrys vodního toku. Nechte žáky, aby si vybrali ve vzdálenosti 1 metru od tohoto toku své políčko o velikosti 20 x 20 cm, jehož obrys si vyznačí lopatkou. Nyní bude jejich úkolem, aby ke svému políčku přivedli vodu zavlažovacím kanálem. Musí ale spolupracovat se spolužáky na co nejlepším naplánování, aby se vyplývalo co nejméně vody. Své zavlažovací kanály musí také patřičně udusat, aby jimi neunikala voda již během protékání. Zatímco žáci pracují na trase zavlažovacích kanálů, vytvořte lopatkou koryto hlavního toku. V místech, kde se budou kanály napojovat na hlavní tok, umístěte prkénka.

Pokud jsou již všichni hotovi a s prací spokojeni, lijte postupně vodu do koryta hlavního toku. Postupně zvedejte prkénka a sledujte, zda voda doteče ke všem políčkům. Úspěch či neúspěch s žáky zhodnoťte.

B Práce s mapou

Pomůcky: Internet

Časová dotace: 10 min

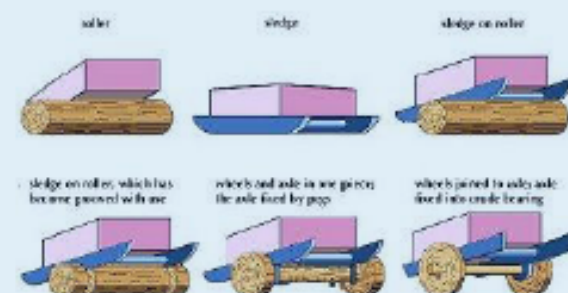
Nechte žáky prostudovat mapu a položte jim třeba některé z těchto otázek:

- Odkud se do Mezopotámie vozily kovy?
- Co se vyváželo z Mezopotámie?
- V mapě se objevuje nám neznámé zboží. Co to je lazurit, karneol či bitumen? Využijte k zodpovězení internetu.

Odpovědi na otázky

Jak se dopravovalo objemné zboží před vynálezem kola?

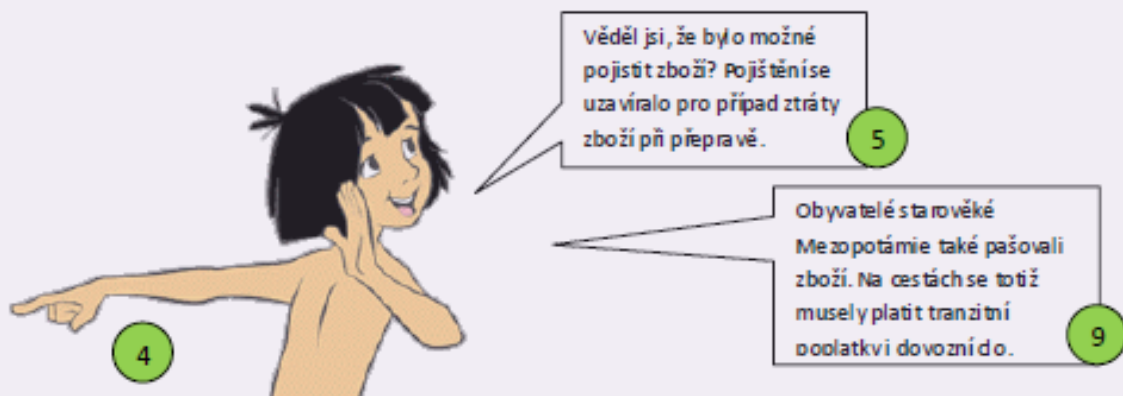
Běžně využívány byly sáně. Další možnosti přepravy ukazuje obrázek níže.

<http://resourcesforhistorteachers.wikispaces.com/7.9>
(17.7.2014)

Použitá zdroje

- <http://www.disneydips.com/imagesnewb/junglebook.html>
(13.7.2014)
- http://mmapes.com/no_wp/Mesopotamia/index.html
(13.7.2014)
- Gill, Anton (2010). *Vzestup a pád Babylonu* (Praha: Ottovo nakladatelství), s.17.

Bratranec Mašnutu se dal do učení a chce se stát písařem. Učí se psát seříznutým rákosem do hlíněné tabulky. Toto písmo se nazývá klínové písmo, protože tahy rákosem připomínají klínky. Už umí zapsat jednoduchá slova. Učí se psát i opisováním literárních textů, jakým je slavný Epos o Gilgamešovi. Přeje si, aby se stal úspěšným písařem, který bude sepisovat dopisy a smlouvy významných osob.

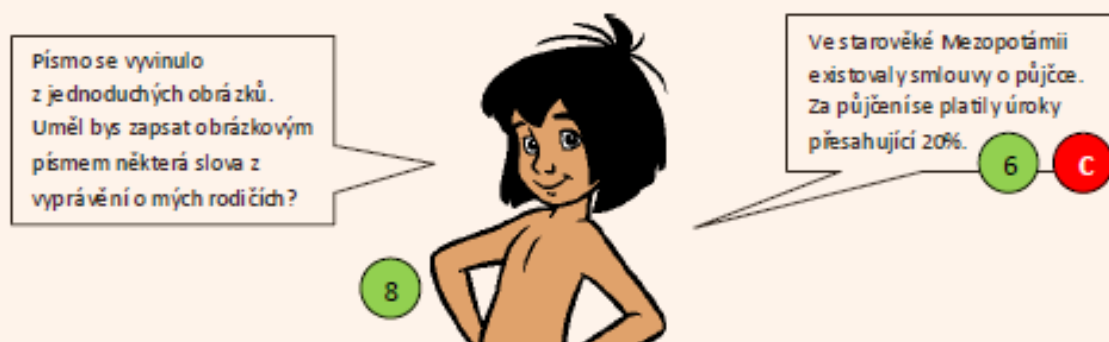

Klínové písmo

PÍSMO

Epos o Gilgamešovi

Epos obsahuje vyprávění o mocném králi, který měl vládnout Babylonii. Část příběhu vypráví, jak tento král chtěl pro sebe získat nesmrtelnost. Vypravil se tedy hledat jediného nesmrtelného člověka žijícího v daleké zemi. Ten mu prozradil, která rostlina mu nesmrtelnost zajistí. Gilgameš rostlinu našel, ale ukradl a snědl mu ji had. Nesmrtelnost nezískal, vrátil se do Uruku a svoji nesmrtelnost si zajistil výstavbou a budováním města.

DŮM

Mám několik bratrů a sester. Lugal, můj nestarší bratr, si teď staví nový dům. V Uruku nemáme stromy a chybí nám dřevo. Proto je hlavním stavebním materiálem hlína, které je všude dost. Z hlíny se vytvarují cihly, které se nechají usušit na slunci. Bohatí lidé cihly vypalují v peci. Střechu tvoří rákos, kterého je také všude dost. Místo malty se používá jíl nebo přírodní asfalt.

11

Sušení hlíněných cihel

PŘÍRODA

A jak si představit přírodu kolem nás? Nízké stromy jako jsou topoly, vrby a tamaryšky rostou pouze podél vodních toků. Tam, kde nejsou zemědělská políčka, pasou se ve stepích gazely, divocí osli a daňci. V horách na severu země jsou také lesy, kde se prohání divoká prasata, vlci, medvědi, lišky, zajáci a další divoká zvěř. Na jihu Mezopotámie, blízko moře, jsou rozsáhlé bažiny porostlé rákosem. Moji předci prý zde dokonce lovili lvy a potkávali slony. 12 D

Doplňkové aktivity

C Počítání úroků

Pomůcky: žádné speciální požadavky

Časová dotace: 5 min

Úroky existují dnes a existovaly také ve starověké Mezopotámii. Zadejte proto žákům příklad, který řešili i obchodníci ve starověku. „Pokud si půjčím 25 kg pšenice a úrok je 20%, kolik pšenice budu muset za rok vrátit?“ Odpověď je 30kg pšenice.

D Ilustrace do učebnice

Aktivita je vhodná jako náplň do hodiny výtvarné výuky. Pomůcky a časová dotace jsou na zvážení vyučujícího.

Vyprávění o přírodě starověké Mezopotámie chybí ilustrační obrázek. Požádejte žáky, aby kresbou či malbou zachytili, jak příroda vypadala. Jako inspiraci mohou použít popis v učebnici, některou z doporučených knih v závěru a hlavně svoji fantazii. Výsledek jejich práce společně zhodnoťte.

Použitá zdroje

4

<http://www.disneydips.com/imagesnewb/junglebook.html> (13.7.2014)

5 Pecha, Lukáš (2006). *Babylonie: Stručná historie států* (Praha: Úbri), s. 133.

6 Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 81.

7

<http://worldhistoryto1500.blogspot.cz/2010/09/mediterranean-culture-part-one.html> (14.7.2014)

8

<http://www.disneydips.com/imagesnewb/junglebook.html> (13.7.2014)

9 Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 92.

10 <http://www.musanze.com/real-estate/> (14.7.2014)

11 Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 33.

12 Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 17.

Doplňující informace

Obrázkové písmo

Obrázkové písmo bylo předchůdcem všech dalších podob písma. Odráželo reálnou podobu zaznamenaných věcí. Tato podoba však byla zachycena co nejjednodušší formou. Žáci se mohou inspirovat těmito příklady.

Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 40.

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Které dvě řeky protékají oblastí nazývanou Mezopotámie?
- Jakými vynálezy přispěli obyvatelé starověké Mezopotámie lidské civilizaci?
- Jak se nazývá nejznámější literární památka starověké Mezopotámie?
- Vyber fotografie, které zachycují přírodu Mezopotámie.

a) horské oblasti na severu

b) nížinné oblasti na jihu

c) střední tok řeky Tigris

- Jak vypadá dům ve starověké Mezopotámii? Zkus jej nakreslit, pokud víš, z čeho byl vyroben a také víš, že v Mezopotámii bylo horko a sucho.

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

1 Které dvě řeky protékají oblastí nazývanou Mezopotámie? Řeky Eufrat a Tigris.

2 Jakými vynálezy přispěli obyvatelé starověké Mezopotámie lidské civilizaci?

Je jich celá řada. V textu je zmíněno kolo, hrnčířský kruh, tkalcovský stav a pluh.

3 Jak se nazývá nejznámější literární památka starověké Mezopotámie?

Epos o Gilgamešovi.

4 Vyber fotografie, které zachycují přírodu Mezopotámie.

Podle textu lze odvodit, že v horských oblastech na severu byly lesy (obrázek 1), nížinné oblasti na jihu Mezopotámie tvořily bažiny s rákosovým porostem (obrázek 2) a střední tok řeky lemovaly nízké porosty a dále se rozprostírala step (obrázek 4). Určitě se zde nenacházela bujná tropická vegetace (obrázek 3).

- a) horské oblasti na severu
- b) nížinné oblasti na jihu
- c) střední tok řeky Tigris

Použité zdroje

13
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pinus_brutia_forest_Side_Turkey_2.jpg (18.7.2014)

14
http://en.wikipedia.org/wiki/Marsh_Arabs#media_viewer/File:Marsh_Arabs_in_a_mashoof.jpg (18.7.2014)

15

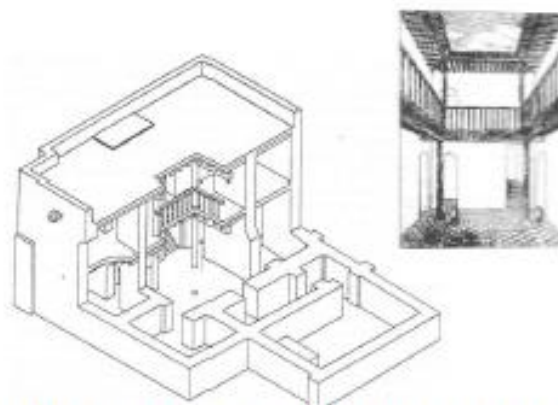
http://www.allabouthappyife.com/wallpaper/jungle-river/jungle_nature-dsc04109.jpg (17.7.2014)

16

<http://www.jonvidarphotography.com/blog/2005/05/turkey-2005-news-from-turkey.html> (17.7.2014)

5 Jak vypadá dům ve starověké Mezopotámii? Zkus jej nakreslit, pokud víš, z čeho byl vyroben a také víš, že v Mezopotámii bylo horko a sucho.

Nechte pracovat fantazii žáků a poté prodiskutujte, z čeho je jejich dům postaven a zda by mohl v oblasti stát. Pro inspiraci uvádím nákresy dobových domů.

Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 91.

<http://www.pinterest.com/rhurst1945/uruk-sumer-mesopotamia/> (16.7.2014)

Korunní princ Avíl

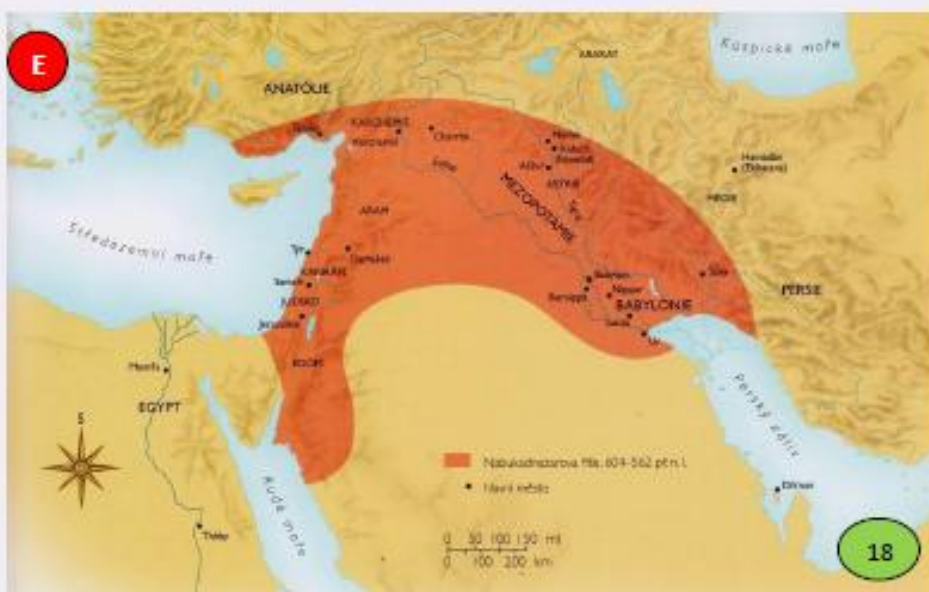
Avíl-Marduk je synem krále Nabukadnessara II. - jednoho z posledních panovníků starověké mezopotamské říše.

17

SUMER

Každý se učí znát dějiny svých předků. Obzvláště to platí pro krále, kterým se jednou stanu. Musím znát svůj lid a jeho minulost, abych byl dobrým vládcem. Před tím, než vznikly první říše a královské rodiny, říkalo se jižní části Mezopotámie Sumer. Zde postupně vznikala města, která se opevnila a spravovala své území a jeho okolí. Těmto samostatným státním útvarům se říkalo městské státy. Některé z městských států ale později začaly ovládat větší a větší území. A tak vznikly velké říše rozpinající se přes celou Mezopotámii i daleko na sever či na západ.

18

Rozsáhlá říše za Nabukadnessara II.

BABYLONIE A BABYLON

V Mezopotámii v minulosti existovaly dvě velké říše – Babylonie na jihu Mezopotámie a Asýrie na severu Mezopotámie. Když jedna z nich prosperovala, druhá byla v krizi a naopak. Já jsem princem v Babylonii a u moci je můj otec Nabukadnessar II. Babylonii se teď velmi daří a můj otec se pustil do velkolepé rekonstrukce hlavního města Babylonu. Chce vystavět visuté zahrady, které ponесou jméno královny Semiramis. Budou zajisté patřit mezi sedm divů starověkého světa. Obdivuhodnou stavbou je již teď Ištařina brána a široká ulice Procesní třída u vstupu do města.

Jak byla vytvořena barevná výzdoba Ištařiny brány?

Rekonstrukce Ištařiny brány

Druhá část vyprávění o starověké Mezopotámii se věnuje státním útvarům na jejich území, významným panovníkům a jejich činům.

Doplňkové aktivity

E Práce s mapou

Pomůcky: Atlas světa / internet

Časová dotace: 5 minut

Nechte žáky prostudovat mapu a položte jim několik otázek, např.: Kde byla historická území Babylonie a Asýrie? Území kterých dnešních států zabírala říše Nabukadnesara II.?

Odpovědi na otázky

Jak byla vytvořena barevná výzdoba Ištařiny brány?

Ištařina brána získala svůj modrý vzhled a vyobrazení zvířat díky cihlám s barevnou glazurou.

Použité zdroje

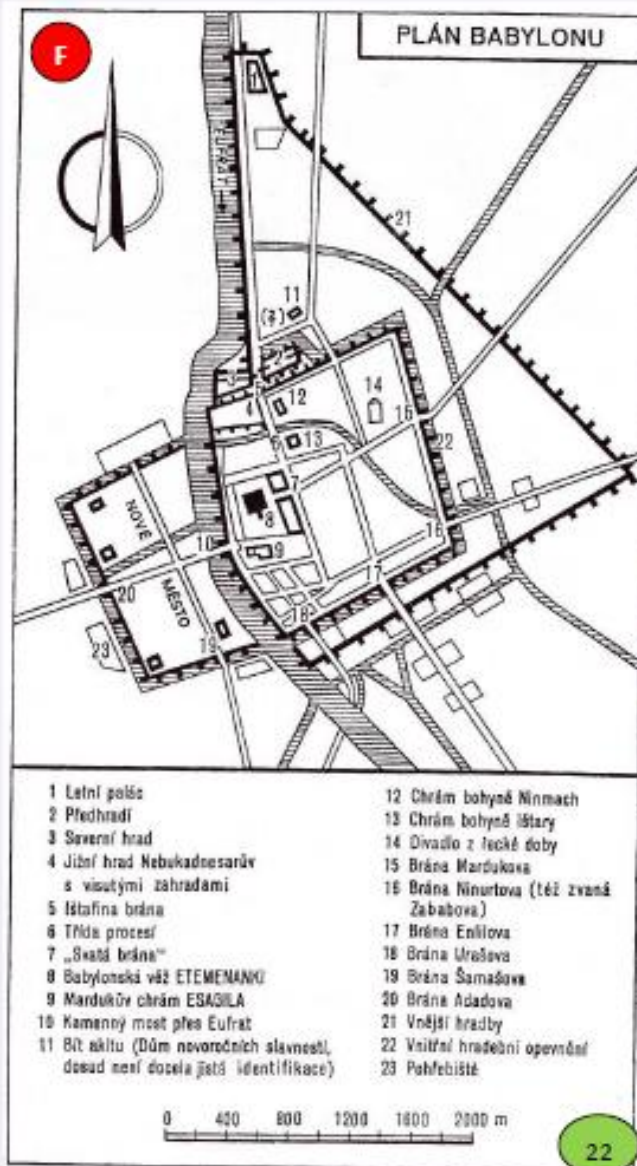
17 http://www.fashion-era.com/ancient_costume/assirian_dothing_pictures_a_ssur.htm (20.7.2014)

18 Gill, Anton (2010). *Vzestup a pád Babylonu* (Praha: Ottovo nakladatelství), s. 99.

19 Gill, Anton (2010). *Vzestup a pád Babylonu* (Praha: Ottovo nakladatelství), s. 114.

Chammurapiho zákoník

Chammurapi, král Babylonie v 2. tisíciletí před naším letopočtem, nechal za své vlády vytesat do kamene zákoník. Svým obsahem je velmi moderní a zmiňuje mimo jiné také presumpci nevinny či tresty za falešné svědectví. Vyjadřuje se také k výběru daní, uzavírání manželství či pravidlům obchodování.

Králové často nechávaly zdobit své paláce komiksy. Na zdech paláců byly zaznamenány ve freskách příběhy jejich úspěšných vojenských tažení či lov divoké zvěře.

20

6

Ve starověké Mezopotámii existovaly zoologické a botanické zahrady. Byly součástí královských paláců a byly v nich vzácné druhy rostlin a živočichů.

21

V Mezopotámii věříme, že naše životy ovlivňují bohové. Máme různé bohy, kterým jsou zasvěceny naše chrámy. Stupňovité stavby, které zde slouží jako chrámy, se nazývají zikkuraty. Chrámy od pradávna mají ve městech a říších velký vliv a mnohdy i značný majetek.

23

BOHOVÉ

Doplňkové aktivity

F Práce s mapou

a) *Pomůcky*: pastelky

Časová dotace: 10 min

Plánek Babylonu umožňuje seznámit se se strukturou starověkého města. Úkolem pro žáky může být vyznačení vodních ploch a popis jejich rozložení ve městě a v okolí města a zhodnocení jejich úlohy (např. dopravní cesta, zavlažování, kanalizace ad.).

Dále je možné žákům zadat, aby vyhledali významné stavby Babylonu, jakým byla lštařina brána a další proslulé stavby.

b) *Aktivita je vhodná jako náplň do hodiny výtvarné výuky. Pomůcky a časová dotace jsou na zvážení vyučujícího.*

Je také možné mapy využít pro vymodelování makety města (nebo jen vybraných staveb) s využitím čtvertek/kartonu, nůžek, lepidla a fixů.

G Příběh krále

Aktivita je vhodná jako náplň do hodiny výtvarné výuky. Pomůcky a časová dotace jsou na zvážení vyučujícího.

Požádejte žáky, aby vytvořili výzdobu královského paláce dle životního příběhu krále Sargona Akkadského. Použité materiály a technika je na Vašem zvážení.

„Mou matkou je kněžka, otce neznám. Má matka mne potají porodila v městě Azupírání, které leží na břehu Eufratu. Uložila mne do proutěného košíku, tekutým asfaltem košík pečlivě utěsnila a pak mne poslala po vodě. Našel mne

Akki, který šel pro vodu. Shýbl se se svým vědrem a vyzvedl mne z řeky. Stal jsem se zahradníkem. Získal jsem brzy práci na královském dvoře a krátce poté jsem se ujal vlády.“ Volně dle Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 57-58.

Použité zdroje

20 Kerrigan, Michael (2011). *Lidé starověku: Mezopotámie* (Praha: Grada) s. 38.

21 Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 127.

22 Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 161.

23 <http://www.felsofokon.hu/okoi-tortenelem/2013/02/06/a-sumer-zikkurat-a-vagy-babel-tornya> (15.7.2014).

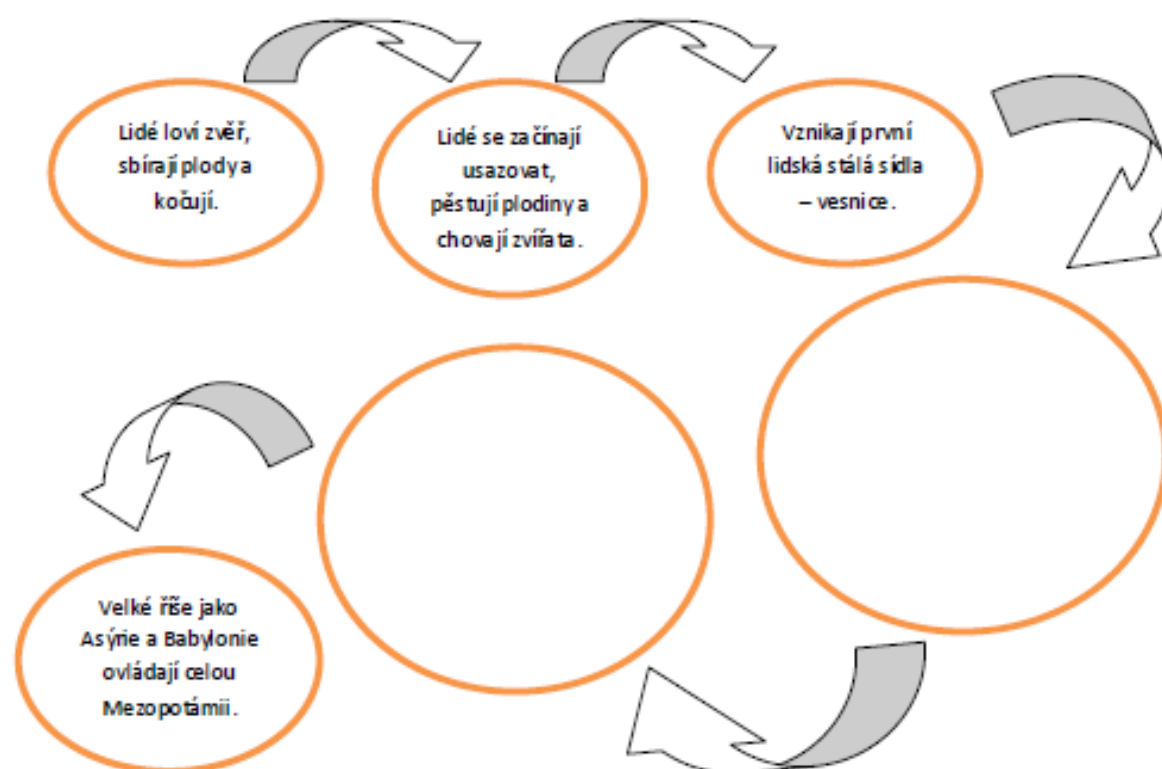
Doplňující informace

Zikkurat

Zikkuraty jsou stupňovité stavby sloužící jako chrámy. Nejvyšší zikkuraty měly sedm stupňů. Samotná svatyně se nacházela ve špičce zikkuratu, v posledním „patře“.

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Jak se jmenoval panovník, který proslul rekonstrukcí starověkého Babylonu?
- Jaká starověká říše existovala v severní části Mezopotámie?
- Co je to zikkurat?
- Zapiš, jak vznikly první státy a velké říše ve starověké Mezopotámii.

- Přečti si část textu Chamurapiho zákoníku a napiš, které zločiny byly již tehdy známy a jakým způsobem se trestaly. Je to dnes jinak?

„Jestliže avelum předstoupil před soud se svědectvím o zločinu, neprokáže však výpověď, jež učinil, bude tento avelum, jde-li o hrdelní pře, potrestán smrtí.*

Jestliže se avelum dopustil loupeže a je dopaden, bude potrestán smrtí. Jestliže lupič nebyl dopaden, oloupený popíše přísežně jemu uloupené věci, obec a představený obce, v jejímž obvodě byla loupež spáchána, nahradí mu všechny uloupené věci.

Jestliže v domě avelově vypukl oheň a ten, kdo šel hasit, si vyhlédl věci vlastníka domu a (tyto odňal vlastníku domu), bude hozen do tohoto ohně.

Jestliže šenkýřka, v jejímž domě se scházeli zločinci, tyto zločince nezadrží a neodevzdá paláci (jeho orgánům policejním), bude tato šenkýřka potrestána smrtí.“

* Avelum bylo označení pro člověka, právooplátného občana.

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Jak se jmenoval panovník, který proslul rekonstrukcí starověkého Babylonu?

Nabukadnesar II.

- Jaká starověká říše existovala v severní části Mezopotámie?

Asýrie.

- Co je to zikkurat?

Stupňovitá stavba sloužící ve starověké Mezopotámii jako chrám k uctívání bohů.

- Zapiš, jak vznikly první státy a velké říše ve starověké Mezopotámii.

V popisu postupného vývoje státních útvarů chybí následující informace: Vesnice se postupně rozrůstaly, získávaly stále větší počet obyvatel, kteří se zde usazovali. Postupně pociťovali potřebu se o sídliště starat a případně je i bránit. Vzniklá města začala být centrálně spravována a vznikly tzv. městské státy ovládající město a jeho blízké okolí. Postupně však města začala ovládat stále větší a větší území. Vznikly tak první větší státní celky, které se neomezovaly pouze na blízké území jednoho města.

- Přečti si část textu Chamurapiho zákoníku a napiš, které zločiny byly již tehdy známy a jakým způsobem se trestaly. Je to dnes jinak?

„Jestliže avelum předstoupil před soud se svědectvím o zločinu, neprokáže však výpověď, jež učinil, bude tento avelum, jde-li o hrdelní pře, potrestán smrtí.*

Jestliže se avelum dopustil loupeže a je dopaden, bude potrestán smrtí. Jestliže lupič nebyl dopaden, oloupený popíše přísězně jemu uloupené věci, obec a představený obce, v jejímž obvodu byla loupež spáchána, nahradí mu všechny uloupené věci.

Jestliže v domě avelově vypukl oheň a ten, kdo šel hasit, si vyhlédl věci vlastníka domu a (tyto odňal vlastníku domu), bude hozen do tohoto ohně.

Jestliže šenkýřka, v jejímž domě se scházeli zločinci, tyto zločince nezadrží a neodevdá paláci (jeho orgánům policejním), bude tato šenkýřka potrestána smrtí.“

* Avelum bylo označení pro člověka, právoplatného občana.

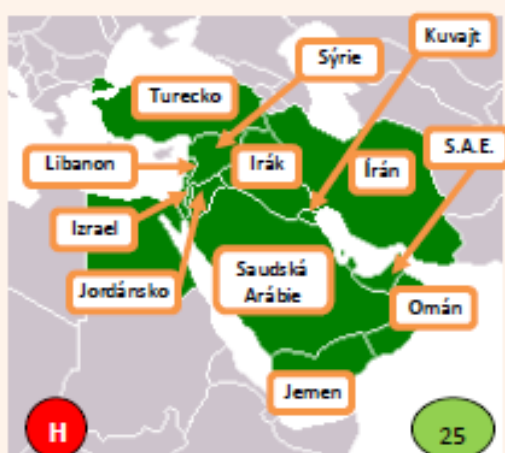
V textu se mluví o křivém svědectví, loupeži a spoluúčasti. Za vše je předepsán trest smrti.

Použité zdroje

24 Kerrigan, Michael (2011). *Lidé starověku: Mezopotámie* (Praha: Grada).

Kterou zemi navštívíš?

Cestování po jihozápadní Asii

Při výběru cíle pro dovolenou musíme nejdříve zvážit několik hledisek pro výběr konkrétní země. V první řadě je třeba zohlednit současnou *bezpečnostní situaci*. Několik států v regionu bohužel sužují lokální konflikty. Ty postihly v posledních letech Sýrie, Irák a Jemen. Cizinci se zde mohou pohybovat často jen v doprovodu ozbrojených vojáků, a proto bychom zde nebyli v bezpečí.

KONFLIKTY

Izrael a Palestina

Ve starověku a na počátku našeho letopočtu žili v oblasti dnešního Izraele židé. Poté, co Římané zničili jejich chrám a židy utlačovali, rozešli se židé do celého světa. Na začátku 20. století se postupně začali do své původní domoviny vracet. Na území, které před mnoha staletími opustili, však již dlouho žili noví obyvatelé – Arabové. Když židé vyhlásili po druhé světové válce nový vlastní stát Izrael, začala válka s okolními arabskými zeměmi. Brzy skončila, ale v průběhu 20. století se ještě několikrát opakovala. Dodnes palestinští Arabové žijící v oblasti usilují o vytvoření vlastního palestinského státu. Bohužel o to usilují i prostřednictvím raketových útoků na území Izraele.

Dále je třeba zohlednit naše zájmy. Zajímá vás *příroda*? Můžete se vydat do vysokých hor v Turecku či Íránu. Navštívit můžete také rozlehlé pouště Arabského poloostrova a projet se v džípu po písečných dunách. Cestou se můžete zastavit v některé z oáz, které jsou zelenými „ostrůvky“ uprostřed pouště. Také by vás mohlo lákat plavání v Mrtvém moři. Mrtvé moře je ve skutečnosti jezerem, které je 7x slanější než Středozemní moře. Díky tomu zde nežijí žádní živočichové a slaná voda nadnáší tak, že doslova sedíte na místě. Jezero je také nejnižším položeným místem na zemské kouli s nadmořskou výškou -417 metrů nad mořem. V posledních letech se rychle zmenšuje a hrozí mu úplný zánik.

Někdo vyhledává možnost *koupání a potápění v moři*. Region obklopuje Středozemní moře, Rudé moře a Arabské moře s Perským zálivem. Všechny tři oblasti jsou vhodné pro koupání. Nejvíce turistů využívá relaxace u moře v Turecku, Izraeli a Spojených arabských emirátech. Ostatní země často mají přístup k moři, ale nemají pro tento typ turistického ruchu vybudovanou dostatečnou infrastrukturu.

PŘÍRODA

Text se věnuje regionu jihozápadní Asie, který je tématem výuky zeměpisu. První část popisuje region z hlediska přírodních podmínek, kultury a památek. Text neobsahuje výčet pohoří, pouští, měst atp., protože požadavky jednotlivých vyučujících se značně liší. V textu jsou zmíněny ty, se kterými se žák může běžně setkat a jsou tedy součástí všeobecného přehledu.

Doplňkové aktivity

H Práce s mapou

Pomůcky: Atlas světa

Časová dotace: 5 – 10 min

Bohužel ve volně dostupné elektronické verzi nelze nalézt politickou mapu jihozápadní Asie. Doplnila jsem proto jednu z volně dostupných slepých map. Na mapě nejsou vyznačeny dva nejmenší státy regionu – Bahrajn a Katar. Požádejte žáky, aby je do mapy doplnili. V mapě se také nachází jedna zkratka (S.A.E.). Požádejte žáky, aby zjistili, o jaký stát se jedná.

Mapu můžete využít také k dalším aktivitám jako je například plánování trasy pro let či cestu autem z XX do XX (např. Istanbul – Rijád). Kudy by auto mohlo jet?

Odpovědi na otázky

Jak je možné zachránit Mrtvé moře?

Mrtvé moře vysychá, protože stále ubývá vody v řece Jordán – nejvýznamnějším zdroji vody Mrtvého moře. Odborníci se již mnoho let snaží nalézt řešení pro mizející

jezero. V současnosti existují návrhy na záchranu jezera pomocí kanálu, který by přiváděl vodu do jezera z moře. Existují plány na vybudování kanálu spojujícího Mrtvé moře se Středozezemní moře, spojující Středozezemní moře s řekou Jordán na jejím středním toku či spojení Rudého moře (přes Akabský záliv) s Mrtvým mořem. Zatím nejlepší cestou se zdá být trasa od Akabského zálivu.

Samotná voda ale není to jediné, co je potřeba pro záchranu jezera učinit. Hovoří se také o vhodném složení vody tak, aby byla zachována současná podoba jezera. Je proto možné, že by se voda před transportem do Mrtvého moře musela nejprve odsolit tak, aby měla podobné vlastnosti jako říční voda řeky Jordán. Všechny tyto úvahy jsou prozatím pouze na papíře a stavba samotná je zatím v nedohlednu.

Použité zdroje

25

http://sk.wikipedia.org/wiki/Bl%C3%ADzky_v%C3%BDchod (20.7.2014)

26 <http://geography.howstuffworks.com/oceans-and-seas/dead-sea-dead.htm> (17.7.2014)

Mnoho cestovatelů zajímají *památky*. Region má velmi bohatou historii, a proto zde nalezneme stavby staré stovky a tisíce let. Ve starověku zde prosperovaly vyspělé civilizace Mezopotámie, pobřeží ovládali Feničané a později v oblasti vznikaly stavby Římanů a dalších národů, které oblast ovládaly. Mezi nejnavštěvovanější místa v oblasti patří starověká Trója v Turecku, Damašek v Sýrii, Petra v Jordánsku či Jeruzalém v Izraeli. Jeruzalém je významným místem pro všechna tři monoteistická náboženství, která v tomto regionu vznikla. Židé zde navštěvují tzv. Zeď nářků. Ta je jedinou částí starověkého židovského Šalamounova chrámu, která se dochovala dodnes. Křesťané navštěvují Chrám Božího hrobu, který stojí na místě, kde měl být ukřižován Ježíš Kristus a následně v této oblasti měl být pohřben a vstal z mrtvých. Pro muslimy je významná mešita Al-Aqsá, která je spojena s legendou o tom, jak na jednu noc prorok Muhammad vystoupil do nebe.

27

Skalní město Petra v Jordánsku

28

Zeď nářků v Jeruzalémě

V Saudské Arábii se nachází město Mekka, které určuje směr modlení všech muslimů na světě.

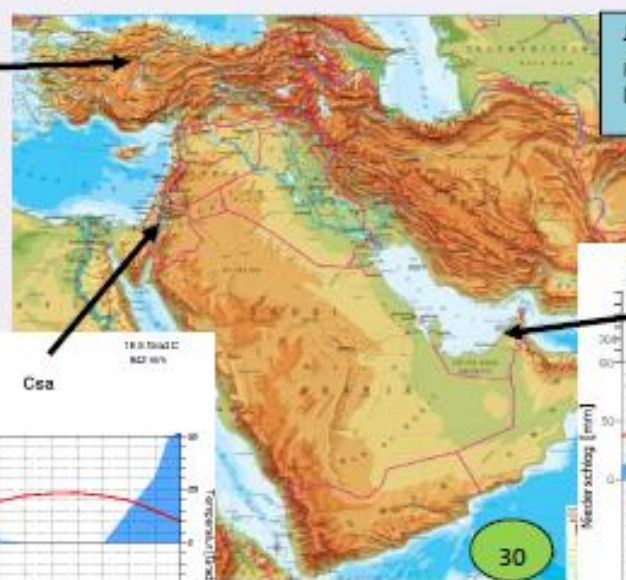
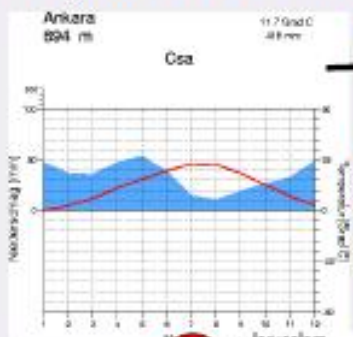
Proč je Mekka pro muslimy tak významným místem?

29

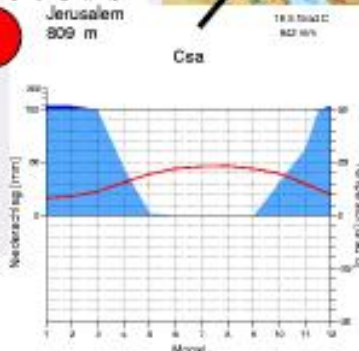
Obyvatelé regionu jsou převážně muslimové. Islám neurčuje, jak mají lidé chodit oblečení, ale existují zvyky a tradice ovlivňující tuto oblast. Je proto vhodné chodit v oblečení, které zakrývá ramena i kolena a nepůsobí výzývavě.

Pokud už víš, co by tě zajímalo a kam se chceš podívat, je potřeba vybrat ještě vhodný *čas pro cestu*. Podnebí na Arabském poloostrově je teplé a suché po celý rok. V létě teploty dosahují velmi vysokých hodnot. Severněji položené země mají horká léta s vysokými teplotami a nedostatkem srážek a zimy chladné s deštěm či sněhem. V zimě lze lyžovat v horách v Libanonu, Turecku či Íránu.

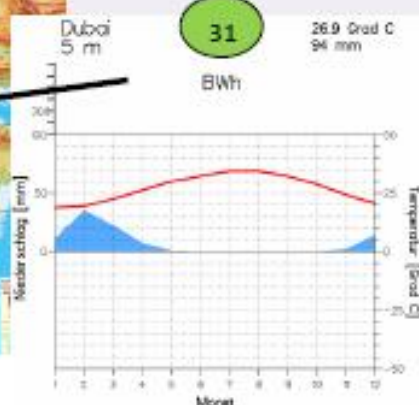

Jak vzniká vysoká pohoří v Turecku a Íránu?

1

30

31

Doplňkové aktivity

I Práce s klimadiagramy

Pomůcky: žádné

Časová dotace: 10-15 min

Klimadiagramy zachycují konkrétní podnebí ve třech oblastech. Požádejte žáky, aby tato místa charakterizovali z hlediska reliéfu a podnebí.

Ankara – nachází se ve výše položené anatolské oblasti se srážkami po celý rok a s průměrnými teplotami mezi 0°C - 22°C.

Jeruzalém – nachází se v horách blízko Středoziemního moře s vysokými úhrny srážek v zimě a průměrnými teplotami 10°C – 23°C.

Dubaj – nachází se na březích Perského zálivu s nízkými úhrny srážek v zimě a na jaře, s průměrnými teplotami 20°C – 35°C.

Použité zdroje

27 <http://alittleadrift.com/2011/08/petra-jordan-history/> (17.7.2014)

28 http://www.zapad.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=7220 (17.7.2014)

29 http://static.vectorcharacters.net/uploads/2013/04/Boy_Vector_Character_with_Bag_and_Notepad_Preview.jpg (18.7.2014)

30 http://www.worldmapsonline.com/klett_extra_large_middle_east_physical.htm (15.7.2014)

31 <http://www.klimadiagramme.de/> (13.7.2014)

Odpovědi na otázky

Proč je Mekka pro muslimy tak významným místem?

V Mekce se nachází Ka'aba určující směr modlitby muslimů. Informace o Ka'abě jsou součástí textu o islámu na následujících stranách učebnice.

Jak vznikla vysoká pohoří v Turecku a Íránu?

Vznikla při alpsko-himalájském vrásnění podobně jako evropské Alpy či Karpaty naražením Afriky, Arábie a Indie na Eurasii. Tlakem vyvrásnila pohoří v Turecku a Íránu, podobně jako se plechy zkroutí při nárazu.

Posledním rozhodujícím kritériem může být *cena* cesty. Ta výrazně závisí na vyspělosti země, do které se rozhodnete jet. Bohaté státy v regionu, např. Izrael, Spojené arabské emiráty a Kuvajt, mají rozvinutou infrastrukturu pro turistický ruch. Výdaje za ubytování, nákupy a dopravu zde jsou vyšší než v ostatních zemích.

Jedno turecké město leží na dvou světadílech – Evropě a Asii. Město bylo v minulosti známo pod názvem Konstantinopol či Cařihrad. Dnes se nazývá Istanbul.

32

Mnoho států v jihozápadní Asii jsou monarchie. V jejich čele stojí král, emír či sultán. Týká se to zejména zemí na Arabském poloostrově, jako je Saudská Arábie, Kuvajt, Bahrajn, Omán či Spojené arabské emiráty.

33

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Které místo je nejnižše položeným místem na zeměkouli?
- Které státy jihozápadní Asie sužují lokální konflikty?
- Jaká stavba, nacházející se v Jeruzalémě, je významným poutním místem křesťanů?
- Kde jsou v regionu vhodné podmínky pro zemědělství?
- S pomocí mapy a webové stránky <http://www.klimadiagramme.de/> napiš krátkou charakteristiku těchto míst pro katalog cestovní kanceláře.
Kde jsou? Jaké je tam počasí v únoru a v červenci? Jak vypadá krajina v konkrétním místě?

Latákia (AJ Latakia)

Dauhá (AJ Doha)

Teherán (AJ Tehran)

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Které místo je nejnižším položeným místem na zeměkouli? Mrtvé moře.
- Které státy jihozápadní Asie sužují lokální konflikty?
Irák, Jemen, Sýrie + problémy Izrael – Palestina.
- Jaká stavba nacházející se v Jeruzalémě je významným poutním místem křesťanů?
Chrám Božího hrobu.
- Kde jsou v regionu vhodné podmínky pro zemědělství?

Vhodné podmínky jsou v pobřežních oblastech, při tocích řek, v oázách (artézské studně) a přilehlých oblastech, kde je využíváno zavlažování. Zavlažované plochy se nacházejí i v poušti, kde plochy zavlažované otočnými rameny vytvářejí zelené kruhy.

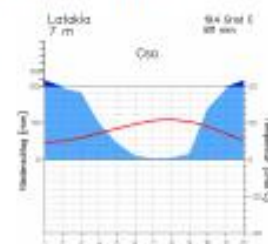
<http://glamgrid.com/organic-farming-outstanding-activities-in-the-deserts-of-wadi-rum/> (16.7.2014)

Oblasti v bohatých ropných státech jsou zavlažovány i pomocí odsolené mořské vody. Právě tato technologie umožnila, že mnohá města na Arabském poloostrově mají rozsáhlé městské parky a řadu vodních atrakcí pro turisty.

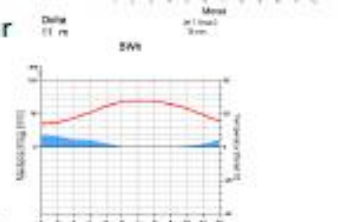
- S pomocí mapy a webové stránky <http://www.klimadiagramme.de/> napiš krátkou charakteristiku těchto míst pro katalog cestovní kanceláře.

Kde jsou? Jaké je tam podnebí v únoru a v červenci? Jak vypadá krajina v konkrétním místě?

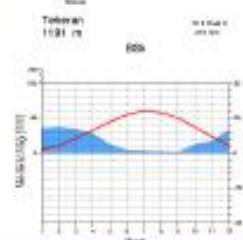
Latákia (AJ Latakia) - Sýrie

Dauhá (AJ Doha) - Katar

Teherán (AJ Tehran) - Írán

Doplňkové aktivity

J Kterou zemi navštívíš?

Pomůcky: Internet

Časová dotace: 60 min (vhodné pro domácí zpracování, pečlivým to zabere mnohem více času)

Na závěr této kapitoly nezapomeňte na otázku v jejím názvu. Požádejte žáky, aby podle svého zájmu a preferencí vybrali konkrétní zemi, sepsali si seznam aktivit a míst, která by chtěli navštívit. Následně je požádejte, aby vyhledali zájezd nějaké cestovní kanceláře, který by splňoval jejich požadavky.

Použité zdroje

32 <http://www.arabiabible.com/for-christians/language/1483-the-arab-language-history.html> (20.7.2014)

33 <http://vectorcharacters.net/holiday/male-vector-character-with-hat-and-camera> (18.7.2014)

Suvenýr z cest

Pokud se vydáš na cestu do jihozápadní Asie, pravděpodobně budeš chtít přivést nějaký dárek či suvenýr. Co by to ale mělo být? Co je typické pro tento region?

ROPA

Když se řekne Jihozápadní Asie (nebo také Blízký východ), většinu lidí napadne ropa. Ta se těží v obrovském množství (společně se zemním plynem) zejména na Arabském poloostrově. Státy, které ji těží, jsou velmi bohaté a nabízejí pro své obyvatele i pro cestovatele přepych a pohodlí. Kdysi pouštní oblasti se mění v zelené parky. Státy si totiž mohou dovolit získávat vody velmi drahým odsolováním mořské vody. Ropa ani odsolená mořská voda ale asi nebude ten pravý dárek, který by se dal snadno převézt.

Dubajs nejvyšší věží na světě Burdž Chalífa

ZEMĚDĚLSTVÍ

Zkusme tedy jinou oblast. Jaké jsou typické potraviny v regionu? Kromě obilí, zeleniny a ovoce, které se pěstuje i v České republice, vyniká region v pěstování a vývozu datlí, pistácií a oliv. Samozřejmě je široká nabídka koření a kávy. To vše vám doma po návratu bude připomínat vůni tržišť. Zakoupit můžete i víno z vinic v Libanonu.

VÝROBKY

Pokud cestou zavítáte do blízkosti míst, která hojně navštěvují turisté, narazíte na tematické suvenýry. Tyto předměty jsou spojeny s konkrétními památkami a jejich historií. Od Mrtvého moře si můžete přivést například speciální kosmetiku vyráběnou z bahna Mrtvého moře bohatého na přírodní minerály. V případě štědrého kapesného můžete v Izraeli využít přítomnosti vyhlášených brusíren diamantů a zakoupit si nějaký ten šperk. Na každém kroku pak narazíte na prodej vodních dýmek, které jsou společníkem pánských posezení u čaje či kávy. Pro dámy je zde nekončící nabídka šátků. V Íránu pak můžete zakoupit také světoznámé perské koberce.

V arabských zemích se při nákupu na trhu smlouvá. Cena může při smlouvání klesnout i o polovinu.

K

Tato kapitola se věnuje hospodářství regionu. Informace přibližuje žákům prostřednictvím výrobků, které region reprezentují.

Doplňkové aktivity

K Na arabském trhu

Pomůcky: různé předměty v počtu dvojic ve třídě (korále, dřevěné krabičky atp.), lístečky

Časová dotace: 10 min

Rozdělte žáky do dvojic a určete, kdo bude kupující a kdo bude prodávající. Proávajícímu předejte jeden předmět a lísteček s nadepsanou cenou, za kterou předmět zakoupil. Kupující od Vás neobdrží nic. Aktivita spočívá v prodeji konkrétního předmětu a smlouvání ceny tohoto předmětu. Dvojice mají na uzavření obchodu 3 minuty. Průběžně upozorňujeme na zbývající čas. Nutné je uzavřít obchod do stanoveného limitu. Po ukončení oznámí prodávající rozdíl, se kterým předmět prodali. Čím větší kladný rozdíl, tím úspěšnější prodejce.

L Trénink paměti

Pomůcky: projektor, papír, tužka

Časová dotace: 5-8 min

Při psaní běžně používáme číslice, které nazýváme arabské. V arabských zemích se však používají číslovky jiné. Následující aktivita spočívá v tréninku paměti.

Rozdělte žáky do dvojic. Na dobu 1 minuty ukažte žákům tabulku s dvojicemi číslic.

<http://www.turkmauser.com/arabic/arabicNumbers.aspx> (16.7.2014)

Tuto tabulku po 1 minutě skryjte a poté jim zobrazte následující seznam číslic. Mají následně 2 minuty na rozluštění co největšího počtu číslic.

123	090	341	869	728	465
301	652	228	843	927	165
374	932	154	580	692	364
285	107	132	800	295	376
579	431	206	341	165	107

Řešení je následující:

123	590	341	869	728	465
301	652	228	843	927	165
374	932	154	580	692	364
285	107	132	800	295	376
579	431	206	341	165	107

Odpovědi na otázky

Na stavbě nejvyšší věže na světě se podílela i jedna česká firma. Jakým způsobem se do stavby zapojila?

*pozn. autorky: věž se anglicky nazývá Burj Khalifa
Pardubická firma Pega Hoist dodala výtahy.

Oblíbeným kořením na maso je v regionu šafrán. O jakou květinu rostoucí i v České republice se jedná? Krokus.

Jaký tradiční český výrobek lze zakoupit v jihozápadní Asii? Kupují si ho nejbohatší obyvatelé regionu a zdobí si jím interiéry svých honosných domů.

České sklo například v podobě lustrů.

Použité zdroje

34 <http://dubaidhow.com/blog/dubai-city-tour-burj-khalifa/> (17.7.2014)

35 <http://www.globe.rovers.com/2007/04/s-y-r-i.html> (16.7.2014)

36 <http://www.androidtapp.com/40-best-android-apps-games-october-2013/> (18.7.2014)

Velbloudí závody

A málem bychom zapomněli na hlavní symbol regionu – velblouda. Toho si podobně jako ropu sebou v kufru neodvezete. Můžete se na něm alespoň svést nebo na Arabském poloostrově navštívit některý z velmi populárních velbloudích závodů, ve kterých velbloudi závodí na dostihové dráze.

Skoro v celém regionu se do rozumějí arabsky. Tento jazyk jako oficiální jazyk své země užívá přes 220 milionů lidí. Kromě arabštiny se mluví také turecky v Turecku, persky v Íránu a hebrejsky v Izraeli.

Arabové vnímají nohu přes nohu jako urážlivé gesto. Ukázání podrážky považují za hrubou urážku.

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Co se pěstuje v jihozápadní Asii?
- Kde v regionu se těží ropa a zemní plyn? Které země sem patří?
- Která země proslula výrobou koberců?
- Země bohaté na ropu vědí, že jim ropa během několika desetiletí dojde. Na tuto situaci se připravují již dnes. Na čem myslíš, že pak budou vydělávat?

Použité zdroje

37 <http://sonyaandtravis.com/a-day-at-the-camel-races/> (19.7.2014)

Doplňující informace

Velbloudí dostihy

Velbloudí dostihy jsou velmi oblíbenou zábavou. Dříve na velbloudech seděli lehcí jezdci, kteří velbloudy pobízeli k běhu. Dnes jsou na hřbety velbloudů umísťováni malí roboti, které ovládají jejich majitelé jedoucí podél trati ve svých džípech.

<https://www.youtube.com/watch?v=mVusrd1jXqC>
(18.7.2014)

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

Co se pěstuje v jihozápadní Asii?

Ovoce, zelenina, obilí, datle, pistácie, olivy, koření, kávovník.

Kde v regionu se těží ropa a zemní plyn? Které země sem patří?

Těží se zejména na Arabském poloostrově – především Saudská Arábie, Kuvajt, Bahrajn, Katar, Spojené arabské emiráty, ale také Irák a Irán při pobřeží Perského zálivu.

Která země proslula výrobou kobereců?

Irán (dřívějším názvem Persie).

Země bohaté na ropu vědí, že jim ropa během několika desetiletí dojde. Na tuto situaci se připravují již dnes. Na čem myslíš, že pak budou vydělávat?

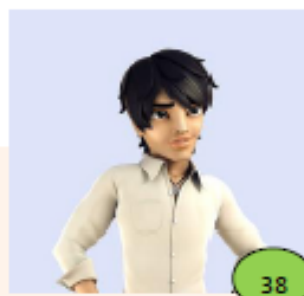
Tyto země vkládají peníze do budování infrastruktury. Snaží se položit základy cestovnímu ruchu budováním luxusních hotelů a rekreačních resortů a budováním

přepychových staveb. K dispozici je v Dubaji kromě řady vodních atrakcí také například krytá sjezdovka či ledová plocha na bruslení.

Bohaté ropné státy se také snaží přilákat zahraniční firmy, které si u nich zakládají své pobočky či sem dokonce přemísťují svá dosavadní sídla a provozy. Tyto země využívají inspirace od jiných států, které se vydaly cestou podpory finančního sektoru, bankovníctví, cestovního ruchu a služeb celkově.

David z židovské rodiny

David chodí do šesté třídy a navštěvuje jednu z židovských škol. Narodil se do židovské rodiny, která dodržuje všechny zvyky a tradice, které jsou s židovskou vírou spojeny.

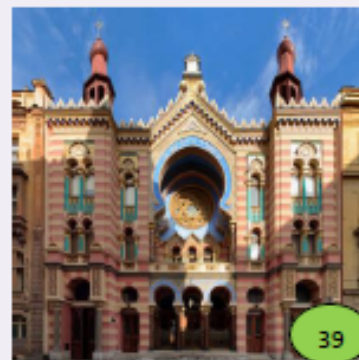
Stejně jako všechny ostatní děti chodím každý den do školy. Máme stejné předměty, jako mají děti na jiných školách. Navíc ale můžeme studovat hebrejštinu a dozvědět se více o naší víře a minulosti.

Hebrejština je jazyk, kterým byla sepsána Tóra. Dnes se jej učí židé po celém světě. Úředním jazykem je pouze v Izraeli – původní domovině Židů.

Milióny židů byly zavražděny během druhé světové války na cesty. Této tragédií se říká holokaust nebo také šoa.

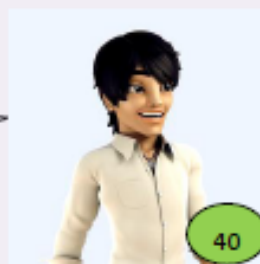
Jak vypadal život židů na území Československa za 2. světové války?

Dějiny mých předků shrnuje Pět knih Mojžíšových, které jsou součástí Tóry. I křesťané znají jejich příběhy, protože Pět knih Mojžíšových je spolu s dalšími knihami součástí křesťanského Starého zákona. Tóra obsahuje příběhy o vzniku světa, Abrahámovi, Josefovi, Šalamounovi a mnoha dalších. Je také návodem, jak máme žít, aby nás Bůh nezatratil. Tóra se předčítá při modlitbě v synagoze, kde se pravidelně setkáváme. Pokud chceme některé její části vysvětlit, pomáhá nám v tom rabín. Ten je uznávaným učencem a naším učitelem v oblasti židovské víry.

Jeruzalémská synagoga v Praze

Všechna monoteistická náboženství mají svůj původ v židovské tradici. Křesťanství i islám se odkazují a navazují na proroky židů.

Je Ježíš Kristus byl žid. Nové náboženství (křesťanství) vzniklo až po jeho smrti díky jeho následovníkům.

Desatero přikázání

Desatero přikázání měl podle Tóry Bůh předat Mojžíšovi na hoře Sinaj. Jedná se o základ víry židovské i křesťanské. V desateru nalezneme tato přikázání:

1. Nebudeš mít jiné bohy mimo mne.
2. Nevezmeš jména Božího nadarmo.
3. Pomni, abys den sváteční světil.
4. Cti otce svého i matku svou.
5. Nezabiješ.
6. Nesesmilníš.
7. Nepokradeš.
8. Nepromluvíš křivého svědectví.
9. Nepožádáš manželky bližního svého.
10. Nepožádáš statku bližního svého.

Text přibližuje žákům základní informace o judaismu. Vynechány jsou obsáhlé dějiny židů, které jsou obvykle předmětem výuky literatury (Bible).

Odpovědi na otázky

Jak vypadal život židů na území Československa za 2. světové války?

Využijte dostupné zdroje o holocaustu a represích židů za 2. světové války.

Použité zdroje

38 <http://webneel.com/i/3dsmax/15-3d-boy-cartoon-character-by-andrew/04-2013/d?id=8692> (18.7.2014)

39 <http://ceskosvetadily.cz/danky/Jeruzalemska-synagoga-synagoga-tri-jmen> (19.7.2014)

40 <http://webneel.com/i/3dsmax/15-3d-boy-cartoon-character-by-andrew/04-2013/d?id=8692> (18.7.2014)

41 <http://www.vira.cz/otazky/Desatero-Bozich-prikazani.html> (19.7.2014)

Doplňující informace

Monoteistická náboženství

Prvním monoteistickým náboženstvím byl judaismus. Abraham uvěřil v existenci jednoho Boha a jeho potomci tuto víru následovali. Pět knih Mojžíšových pak hovoří o řadě dalších generací vyznávajících jednoho Boha.

Na počátku našeho letopočtu začíná působit Ježíš, který je židem a prosazuje reformu tehdejší židovské praxe. Odkazuje se na slova z Pěti knih Mojžíšových a další texty. Jeho působení se nesetká v židovské komunitě s pozitivním ohlasem. Ježíš

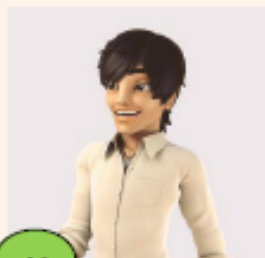
umírá na kříži. Po jeho smrti a proslulém vzkříšením jeho následovníci mluví o odkazu Ježíše. Víra ve vzkříšení Ježíše a to, že byl Ježíš Mesiášem, je základem nové víry nazvané křesťanství. Jeho základní knihou se stává Bible skládající se ze Starého zákona (přebírající židovské dějiny lidstva a tradici židovských proroků) a Nového zákona (sepsaného po smrti Ježíše na základě skutků a kázání za jeho života).

Islám pojí s židovstvím tradice proroků. Ježíše považují za jednoho z proroků v historii. Muhammad je považován za posledního z proroků tzv. „pečeť proroků“. Svůj prapůvod odvozují muslimové dokonce až od Abrahama. Ten měl dva syny – Izáka a Ismaela. Izák byl synem Abrahama a jeho manželky. Jeho děti jsou následovníky Abrahama a pokračovatelé židovské tradice. Ismael, syn Abrahama a otrokyně Hagar vyhnaných do pouště, se stal předkem dnešních muslimů. Muhammad byl částečně seznámen s židovskou a křesťanskou vírou, což se odráží i v textu Koránu.

V průběhu roku slavíme mnoho svátků, které připomínají různé události z dějin židovského národa. Nejčastěji slavíme svátek Šabat. Tento svátek pro nás začíná každý pátek večer a trvá do sobotního večera. Je připomínkou stvoření světa. Podle Tóry Bůh šest dní tvořil svět a sedmého dne odpočíval. Šabat je právě připomínkou tohoto dne. Židé mají v tuto dobu zakázáno jakkoli pracovat. Místo toho se modlí, studují Tóru a tráví čas se svojí rodinou a přáteli. Další svátky nám připomínají různé příběhy z Tóry.

Židé konzumují pouze „košer“ jídlo. Nejedí tak některé potraviny (např. ve přívě maso). Přísně také oddělují mléko a maso. Nedávají je do stejných nádob, nevaří z obou surovin najednou a nejedí je nikdy společně.

O Šabatu se nesmí kvůli zákazu práce rozsvěcet a zhasínat světlo. Dnes už to ale vyřeší automatické spínače.

43

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Co je Tóra?
- Jakou událost připomíná Šabat?
- Mohl by si David dát k obědu svíčkovou?
- Považují židé Ježíše a Muhammada za proroky?

Použité zdroje

42 Szlakmann, Charles (2003). *Judaismus pro začátečníky* (Praha: Togga), s. 103-104.

43 <http://webneel.com/i/3dsmax/15-3d-boy-cartoon-character-by-andrew/04-2013/d?nid=8692> (18.7.2014)

44

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Black_Star_of_David.svg (23.7.2014)

Doplňující informace

Davidova hvězda

V záhlaví stránky je zobrazena šesticípá hvězda. Ta je symbolem židů. Nachází se také na státní vlajce Izraele.

Proč židé oddělují mléko a maso?

Odůvodnění vyplývá ze slov uvedených v Tóře: „a nebudeš vařit beránka v mléce jeho matky...“ Szlakmann k tomu píše: „Ústní tradice je interpretuje jako obecný zákaz používat mléko a maso dohromady.“

Szlakmann, Charles (2003). *Judaismus pro začátečníky* (Praha: Togga), s. 142

Co znamená košer?

Košer jídlo je označení pro „jídlo rituálně způsobilé“.

Szlakmann, Charles (2003). *Judaismus pro začátečníky* (Praha: Togga), s. 137.

Které potraviny (ne)jsou košer?

Povoleni jsou ze savců čtvernožci, přežvýkavci a sudokopytníci, ostatní savci jsou zakázáni. Jíst se smějí také husy, kachny, kuřata, ale nesmějí se jíst dravci. Z vodních živočichů jsou povoleny jen ryby, které mají ploutve. Plazi a měkkýši

jsou zakázáni. Všechna zvířata se musí nechat vykrváct, protože jíst krev je zakázáno. Krev je podle židovské tradice považována za nositele životní síly.

Szlakmann, Charles (2003). *Judaismus pro začátečníky* (Praha: Togga), s. 139-141.

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

Co je Tóra?

Kniha obsahující Pět knih Mojžíšových tj. příběhy o stvoření světa, prorocích atd. Obsahuje také přikázání pro každodenní život židů.

Jakou událost připomíná Šabat?

Den, kdy Bůh odpočíval po stvoření světa.

Mohl by si David dát k obědu svíčkovou?

Nemohl. V tomto pokrmu se mísí mléko (tj. smetana) s masem (tj. hovězí svíčková).

Považují židé Ježíše a Muhammada za proroky?

Židé nepovažují Ježíše ani Muhammada za proroky. Pokud by tak učinili, uznali by tím základní principy křesťanství či judaismu. Židé, kteří v minulosti v prorocké poslání uvěřili, již dávno přijali křesťanství či islám.

Já muslimka

Salma se narodila a žije v libanonském městě Bejrut. Tady také chodí do školy. Její rodiče jsou muslimové a i ona se tak narodila jako muslimka.

Jsem muslimka. Co to znamená? Já i moje rodina věříme v jednoho Boha, který se arabsky řekne Alláh. Věříme, že svět stvořil Bůh, který sleduje naše kroky, opatruje nás, soudí nás a po smrti nás přivítá v nebeském ráji, pokud si to zasloužíme.

45

Pět dní v týdnu chodím do školy. Máme různé předměty. Učíme se arabštinu, angličtinu, přírodní vědy, dějepis a také se učíme o našem náboženství – islámu. Islám, náboženství muslimů, je shrnuto v knize, která se nazývá Korán.

Pozice při modlitbě

Co předchází každé denní modlitbě? Co musí každý muslim udělat?

46

Dopoledne chodím do školy a odpoledne si hraji s kamarády na hřišti, jezdím na kole a píšu domácí úkoly. Kromě navštěvování školy mám i další povinnosti, které plní každý muslim. Modlím se pětkrát denně směrem k městu Mekka. V pátek je velká společná modlitba v mešitě, která slouží věřícím podobně jako křesťanský kostel. Modlitbou splňuji nejen povinnost danou Bohem vše muslimům, ale také si pravidelně připomínám a uvědomuji existenci a přítomnost Boha.

Až budu dospělá, budu mít i další povinnosti. Budu držet půst v měsíci Ramadanu. To znamená, že nebudu jíst a pít od svítání do setmění. Půst nám umožňuje prožít strádání chudých lidí, kteří trpí hladem a žízní, a poté si všeho více vážit. Je také příležitostí rozvíjet naše sebeovládání. Budu dávat almužnu chudým a alespoň jednou v životě se vydám do Mekky na pouť.

Velká mešita v Abú Dhabí

Žijí v České republice muslimové? Je zde nějaká mešita?

47

Ka'aba

Každý rok putují do Mekky statisíce poutníků. Jejich cílem je několik míst v Mekce a jejím okolí. Ve středu pozornosti však stojí Velká mešita. V ní je umístěna Ka'aba, kterou věřící sedmkrát obcházejí. Ka'aba je posvátnou krychlovou stavbou ukrývající černý kámen. Tento černý kámen je meteorit, který měl do svatyně umístit samotný Abraham.

Ka'aba

48

Tato kapitola se věnuje islámu z hlediska jeho základních principů.

Odpovědi na otázky

Co předchází každé denní modlitbě? Co musí každý muslim udělat?

Čas modlitby ohlašuje muezzín zpěvem pětkrát denně. Před samotnou modlitbou v mešitě, doma či v práci si musí muslim umýt ruce, vypláchnout si ústa a nos, opláchnout si tvář, umýt uši a chodidla.

Žijí v České republice muslimové? Je zde nějaká mešita?

V České republice žije téměř 2000 muslimů. V současné době se nachází mešity v Brně a v Praze. Minarety byste však u nich marně hledali. V České republice se nachází také několik veřejných modliteben.

<http://muslimove.cz/muslimove-v-ceske-republice/>
(20.7.2014)

Použité zdroje

45. <http://www.pinterest.com/Zitounka/anime/>
(17.7.2014)

46. <http://valeed.hubpages.com/hub/Salaat-Muslim-Prayer> (18.7.2014)

47. <http://www.iesve.com/consulting/projects/projectdetail?building=Grand-Mosque&id=1943> (16.7.2014)

48. <http://islamicwallpapersfree.blogspot.cz/2013/08/kaaba-new-wallpapers-collection.html> (18.7.2014)

Doplňující informace

Jak se člověk stane muslimem?

Muslimem se stává člověk narozením muslimským rodičům, narozením muslimskému otci a křesťanské matce či konvertováním z vlastní vůle. V řadách muslimů jsou tak miliony věřících, kteří nejsou Araby a ani se jim nepodobají.

49

Příběh o Muhammadovi

Muhammad (nebo také česky Mohamed) se narodil na konci 6. století našeho letopočtu ve městě Mekka na Arabském poloostrově. Arabský poloostrov byl již tehdy pouštní oblastí, kde vládly rodinné kmeny a život byl velmi těžký. Když bylo Muhammadovi čtyřicet let, měl jej podle tradice během rozjímání navštívit archanděl Gabriel, který mu sdělil poselství od Boha. Muhammad od archanděla během následujících let obdržel řadu Božích poselství, která se stala základem nového náboženství – islámu. Boží poselství byla po smrti Muhammada sepsána v podobě knihy nazývané Korán. Muhammad znal judaismus i křesťanství a sám byl označován jako poslední z proroků.

Vě, že muslimové nejedí všechny druhy masa? Nesmí jíst například vepřové maso.

Pro ženy je šátek na hlavě také důležitý módní doplněk. Existuje celá řada způsobů, jak jej uvázat.

50

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Co je Korán?
- Jaké povinnosti má muslim?
- A jak nás muslimy poznáš? Rozhodni se, kdo z mých přátel vyznává islám.

51

1

52

2

53

4

5

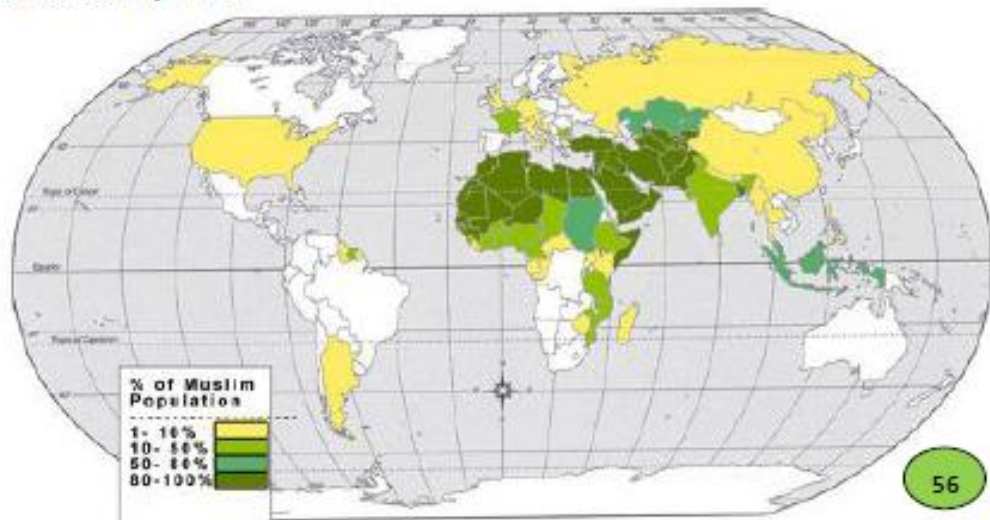
54

3

55

- Kde nás muslimy potkáš? Najdi podle mapy státy, kde je největší podíl obyvatel islámského vyznání.

56

Použité zdroje

49. <http://teacherweb.com/TX/GroesbeckMiddleSchool/MrReagan/apt10.aspx> (23.7.2014)

50. <http://www.pinterest.com/CocoAsfora/ya-kaftan/> (19.7.2014)

51. <http://www.thenewstrack.com/14-years-old-boy-75-somersaults-in-one-minute-britain/> (19.7.2014)

52. <http://scofieldfeinberg.com/koranbyheart> (18.7.2014)

53. <http://www.cabphoto.com/mauri007.htm> (18.7.2014)

54. <http://heifer12x12.com/2012/07/> (18.7.2014)

55. http://www.islamproject.org/education/B04_Spreadofislam.htm (20.7.2014)

56. <http://www.pinterest.com/Zitounka/anime/> (17.7.2014)

Doplňující informace

V záhlaví stránky je zobrazen půlměsíc a hvězda. Toto vyobrazení je symbolem muslimů. Nachází se také na mnoha vlajkách států s převážujícím muslimským obyvatelstvem.

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

Co je Korán?

Korán je kniha, která obsahuje základní principy islámské víry. Obsahuje Boží poselství, která podle tradice zprostředkoval Muhammadovi archanděl Gabriel. Je základním návodem pro každodenní život muslimů.

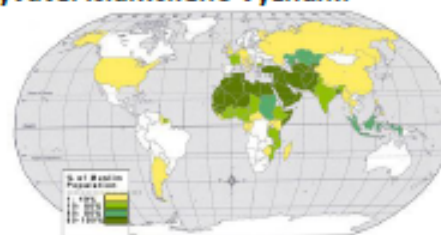
Jaké povinnosti má muslim?

Věřit v jednoho Boha, modlit se 5x denně, držet půst, dávat almužnu a vykonat pouť do Mekky. Tyto povinnosti muslimů se nazývají „Pět pilířů islámu“.

A jak nás muslimy poznáš? Rozhodni se, kdo z mých přátel vyznává islám.

Z textu vyplývá, že muslima poznáme především podle toho, že plní předepsané povinnosti. Mezi nimi ale není nic o tom, jak má muslim vypadat. Rozeznat muslima na první pohled je proto nemožné. Všichni, kteří jsou na obrázku, mohou být muslimy, ale také být nemusí. Oblečení mužů a žen se tak řídí především tradicí a zvyky. Větší část muslimů se domnívá, že Bůh prostřednictvím Muhammada vyjádřil přání, aby ženy nechodily příliš odhalené. V kruzích těchto muslimů ženy nejčastěji nosí na hlavě šátek s odkrytým obličejem. Mnoho muslimek si navíc šátek dává dobrovolně ze svého vlastního přesvědčení a využívá jej jako módní doplněk pro svůj vzhled. Šátek nosí i mnoho nemuslimů, kteří zavítají do konzervativních islámských zemí, protože nechtějí vyčnívat z davu a zbytečně na sebe upozorňovat. I v České republice lze potkat křesťanky (jeptišky) s šátky na hlavě.

Kde nás muslimy potkáš? Najdi podle mapy státy, kde je největší podíl obyvatel islámského vyznání.

S muslimy se můžeme setkat po celém světě. Mnoho jich žije i v západoevropských zemích jako je Spojené království, Francie, Nizozemí či Německo. Pokud ale chcete zaručeně muslimy potkat, vydejte se do severní Afriky, jihozápadní Asie či do Indonésie.

4 WORKSHOPY

Následující text je určen lektorovi, který je obeznámen s regionem Blízkého východu z hlediska historického, zeměpisného i kulturního. Pro oba workshopy je vhodné, pokud mají žáci k dispozici přístroje (tablety, notebooky, chytré telefony) s připojením na internet pro efektivnější práci.

4.1 Cestování po Blízkém východě

Workshop je vhodný pro žáky 2. stupně základní školy v maximálním počtu 30 žáků. Cílem je seznámit žáky se zajímavými místy v regionu, zvyky, tradicemi a dalšími užitečnými informacemi pro porozumění místním obyvatelům. Využívány jsou různorodé výukové metody. Je vhodné, aby lektor ovládal alespoň základy arabského jazyka. Aktivity jsou připraveny tak, aby se žáci mohli do workshopu aktivně zapojit prostřednictvím práce s mapou textem či prostřednictvím her a kvízů.

Pomůcky:

a) k dispozici jsou přístroje s připojením na internet (nejlépe pro každého žáka)

- atlas světa (např. v elektronické podobě), lístečky s názvy států, lístečky s názvy míst v konkrétních státech, různé předměty, lístečky s cenami

b) k dispozici nejsou přístroje s připojením na internet

- kancelářský papír, atlas světa, lístečky s názvy států, mapky států, různé předměty, lístečky s cenami, knihy a časopisy, lístečky s názvy míst v konkrétních státech, fotografie známých míst v konkrétních státech, vytištěný kvíz

Časová dotace: 90 min

Žáci se stávají agenty cestovní kanceláře, která připravuje nový katalog pro cesty na Blízký východ. Katalog by měl kromě konkrétních lokalit přiblížit také prostředí a kulturu dané země. Vhodné je proto využití elektronického zápisu při práci žáků. Pokud to není možné, postačí vždy papír a tužka.

1. Kde se budeme pohybovat?

5 min

V úvodu je třeba vymezit, o jakém regionu se bude mluvit. Jako Blízký východ lze vymezit region jihozápadní Asie od Turecka po Omán, ale také je možné zahrnout státy severní Afriky či Írán.

2. Rozdělte státy

1-2 min

Rozdělte třídu do skupin po 3-4 žácích dle náhodného klíče. Každá skupina si vylosuje některý ze států Blízkého východu.

Pro celistvost aktivit doporučuji soustředit se například pouze na arabské státy regionu.

3. Popište státy

10 min

Požádejte žáky, aby pomocí atlasů (mapa povrchu, srážek, vegetace atp.) charakterizovali přírodní podmínky dané země. Jaké jsou zde teploty? Prší zde v létě nebo je zde pořád sucho? Jsou zde hory? Mohou použít i jakékoli další (například elektronické) zdroje. Žáci svoje poznatky ve skupině sepíší do jednoho odstavce. K textu připojí mapku státu (v elektronické či papírové podobě).

4. Smlouvání

6-8 min

Je třeba se seznámit se zvyky a tradicemi dané oblasti. Každý se v oblasti jistě setká se smlouváním, které je součástí nákupů na arabských tržištích. Požádejte proto, aby každá skupina vyslala jednoho prodávajícího a jednoho kupujícího. Vytvořte dvojice ze zástupců různých skupin. Prodávajícímu dejte předmět k prodeji (korále, hrneček atp.) a lísteček s cenou, za kterou jej zakoupil. Následně mají dvojice 3 minuty na uzavření obchodu. Nejúspěšnější

budou žáci, kteří dosáhnou maximálního zisku (rozdílu nákupní a prodejní ceny) či zaplatí za předmět jeho kupní cenu. Rady ke smlouvání skupiny připsí do vytvářeného textu.

5. Která místa navštívit?

15 min

Rozdejte žákům názvy čtyř známých míst v konkrétních státech a požádejte je, aby ke každé našli něco, co jim přijde zajímavé či překvapivé. Faktických informací (jako je výčet historických dat) je přeci všude dost. Pokud žáci nemají přístup k internetu, je třeba zajistit dostatek knih a časopisů (minimálně v počtu žáků ve skupině), které obsahují informace k dané zemi. Své postřehy si opět zapíší a připojí fotografie daného místa.

6. Prezentace

15-20 min

Zástupce každé skupiny představí spolužákům během 1-2 minut, jaká zajímavá fakta je na konkrétních místech zaujala. Prezentaci doplní předem připravená prezentace fotografií konkrétních míst připravená lektorem. Skupiny vyberou z prezentací ostatních spolužáků a zapíší si tip na jednodenní výlet mimo zemi, o které píší.

7. Arabské číslice

5 min

V České republice se používají arabské číslice, ale číslice používané v arabských zemích se výrazně liší. Tato aktivita využívá odlišnosti číslic pro cvičení paměti. Ukažte žákům na 1 minutu dvojice číslic:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

٠ ١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩

Následně promítněte žákům seznam číslic s tím, že žáci mají ve skupině na přepsání číslic přesně 3 minuty. Číslice přepisují na papírové útržky, které během následující aktivity lektor zkontroluje.

123	09.	341	879	728	460
3.1	602	228	843	927	160
374	932	104	08.	692	364
280	1.7	132	8.0	290	376
079	431	2.6	341	160	1.7

8. V zemi muslimů

15-25 min

Obyvatelstvo v arabských zemích regionu tvoří z většiny muslimové. Poslední část se proto bude věnovat tomuto náboženství a jeho vlivu na běžný život tamních obyvatel. Rozdejte (případně pošlete elektronicky) skupinám žáků následující kvíz. Pravděpodobně budou odpovědi pouze tipovat, proto s nimi poté prodiskutujte správné odpovědi a osvětlete je v širších souvislostech (nejlépe s využitím doplňující prezentace).

- I. Kolikrát za den uslyšíte zpěv muezzina z mešity, který oznamuje čas k modlitbě?
 - a. Jednou.
 - b. Dvakrát.
 - c. Třikrát.
 - d. Pětkrát.

- II. V kolik hodin vás ráno probudí zpěv muezzina svolávající k modlitbě?
 - a. V pět hodin ráno.
 - b. V šest hodin ráno.
 - c. V sedm hodin ráno.
 - d. Čas není pevně stanoven.

- III. Ženy nosí šátek na vlasech, protože

- a. jim to nařizují otcové a manželé.
 - b. sami chtějí nosit šátek.
 - c. vyžaduje to tradice v dané zemi / oblasti.
 - d. vyskytují se všechny důvody.
- IV. V měsíci Ramadanu drží muslimové půst
- a. od úsvitu do soumraku.
 - b. od soumraku do úsvitu.
 - c. po celou dobu.
 - d. po několik dní.
- V. Jednou za život by měl muslim podniknout pouť do Mekky. Zde se nachází Ka'aba, což je
- a. hrob Muhammada.
 - b. krychlová stavba ukrývající černý kámen.
 - c. největší mešita na světě.
- VI. Které maso si v muslimské komunitě nekoupíte?
- a. Kuřecí.
 - b. Hovězí.
 - c. Vepřové.
 - d. Jehněčí.
- VII. Které dny v týdnu jsou v arabských zemích víkendem?
- a. Sobota a neděle.

- b. Neděle a pondělí.
- c. Pondělí a úterý.
- d. Pátek a sobota.

U první otázky je vhodné odpověď doplnit o přiblížení důvodů a samotné přípravy a průběhu modlitby. U třetí otázky je vhodné zmínit konkrétní příklady a příběhy ze života žen, které nosí šátky. Proč je nosí? U čtvrté otázky je možné zmínit důvody půstu i další informace o tom, kdo půst drží (osvobození dětí, nemocných atp.). V případě páté otázky je možné zmínit něco z historie tohoto místa včetně života proroka Muhammada. U šesté otázky lze zmínit restriktce v oblasti stravování. V případě poslední otázky je vhodné doplnit, že společné modlitby v mešitách se konají v pátek, tj. první den volna.

Požádejte žáky, aby zapsali k dosavadnímu textu ještě několik zajímavých tipů vztahujících se právě k převládající muslimské víře obyvatel. Následně práci ukončete a požádejte všechny skupiny, aby Vám předali svoji práci v papírové či elektronické podobě. Materiály poté zkompletujte do podoby katalogu, který bude žákům připomínat tento workshop a bude pro ně studijním materiálem při budoucím využití v hodinách dějepisu, zeměpisu i výchovy k občanství.

4.2 Stavitelem ve starověké Mezopotámii

Workshop je založen na kreativní tvorbě, historických skutečnostech a kritickém myšlení. Je vhodnou náplní pro propojení dějepisu s výtvarným uměním. Workshop je připraven na 100 min, nejlépe pro 15 žáků. Vhodné je, pokud lektor ovládá alespoň základy akkadštiny. Konkrétní techniky pro plnění jednotlivých úkolů zkonzultujte s vyučujícím.

Pomůcky: čtvrtky A3, tempery, karton/čtvrtky, lepidla, nůžky, papír A1, tužky, modurit, internet nebo tematické publikace s obrazovou dokumentací

1. Úvod příběhu

Seznamte žáky s příběhem, do nějž je aktivita zasazena: Král si vás vybral pro plánování výstavby nového města, které bude stát na středním toku řeky Tigris. Budete pracovat jako skupiny odborníků a budete se snažit maximálně splnit požadavky krále.

2. Rozdělení skupin

Rozdělte skupiny na základě predispozic žáků. Zkonzultujte s jejich vyučujícím, kdo se bude hodit pro jednotlivé druhy aktivit. Důležité je, aby žáky konkrétní činnost zaujala. Jednotlivým skupinám předejte instrukce (nejlépe v písemné podobě).

3. První skupina (5 žáků)

Královské paláce obvykle zdobí příběhy ze života králů v „komiksové“ podobě. Přečtete si několik příběhů o vašem králi.¹⁵ Vyberte jeden a vymyslete, jak příběh zachytit v několika obrazech, jak budou vypadat postavy, a jednotlivé obrazy si mezi sebe rozdělte.

Jak jsem se stal králem

„Mou matkou je kněžka, otce neznám. Má matka mne potají porodila v městě Azupírání, které leží na břehu Eufratu. Uložila mne do proutěného košíku, tekutým asfaltem košík pečlivě utěsnila a pak mne poslala po vodě. Našel mne Akki, který šel pro vodu. Shýbl se se svým vědrem a vyzvedl mne z řeky. Stal jsem se zahradníkem. Získal jsem brzy práci na královském dvoře a krátce poté jsem se ujal vlády.“¹⁶

¹⁵ Uvedené příběhy jsou příběhy různých panovníků vládnoucích v různých částech Mezopotámie v různých obdobích. Konkrétně je zmíněn příběh Sargona Akkadského, příběh o zkáze Sumeru a Uru, Sinacheriba, Sargona II.

¹⁶ Volně dle Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 57-58.

Jak jsem zničil město Ur

„Božské moci a obřady v Sumeru jsou zničeny, dobrá vláda z jeho příbytků se vytratila, město je zničeno, chrám je zničen, ohrada je zničena, ovčín srovnán se zemí. Jeho býci již nestojí v ohradě, ovčín již není zaplněn jeho ovce, jeho řeky přinášejí slanou vodu, na úrodných polích bují plevel, na volných prostranstvích bodláky rostou. Oku (zkázy) nic neuniklo, na příkaz Ana a Enlila plány jsou zničeny.“¹⁷

Jak jsem dobyl Judsko

Ezechiáš, král Judeje, se nechtěl přede mnou sklonit. Dobył jsem čtyřicet šest jeho hlavních bašt – velkých opevněných měst – i bezpočet menších měst na jeho území. Moji muži přivezli obléhací beranidla, vzali města útokem a srovnali je se zemí. Dovnitř pronikli otvory, jež probourali v hradbách, nebo tunely, které prorazili pod nimi... Zajato bylo 200 150 lidí urozeného i prostého původu, mužů i žen. Odvedl jsem si bezpočet koní, mul, oslů, velbloudů, ovcí a dobytka. Král sám hledal útočiště ve svém královském městě, a uvízl v něm jako pták v kleci. Nakonec se mi musel podrobit a zaplatit mi tribut: třicet talentů zlata, osm talentů stříbra, drahé kameny ... pohovky a křesla vykládaná slonovinou...“¹⁸

Jak jsem zvítězil v boji

„Neodpočínuté oddíly mého vojska, které musely urazit dalekou cestu, byly velmi unavené a vyčerpané. Vzdálené hory nesčetné, na nichž je výstup i sestup velmi obtížný, museli neustále překračovat a jejich vzezření se (tedy) změnilo (k nepoznání). Jejich únavu jsem nemohl zažehnat, vodou (k uhašení) žízně jsem je nemohl napojit. ... (Přesto) jsem se nezalekl množství jeho vojáků, jeho koňmi jsem pohrdal, na zástup obrněných válečníků jsem ani nepohlédl. Pouze s mým vlastním válečným vozem a s koňmi, kteří kráčeli po mém boku, ... ušetřil jsem mu porážku a odvrátil jsem jeho útok. Velikou

¹⁷ Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 74-75.

¹⁸ Kerrigan, Michael (2011). *Lidé starověku: Mezopotámie* (Praha: Grada) s. 40-41.

řež jsem v jeho (vojsku) rozpoutal. Mrtvoly jeho válečníků jako slad jsem rozesel a planiny horské jsem jimi naplnil.“¹⁹

4. Druhá skupina (4 žáci)

Vaším úkolem je navrhnout dvě stavby nového města – chrám a vstupní bránu. Základním monumentem každého významného města je zikkurat. Využijte čtvrtek/kartonu a postavte maketu zikkuratu, který bude ve městě stát. Navrhněte také, kterému Bohu by měl být chrám zasvěcen. Vytvořte také grafický návrh / náčrt vstupní brány. Inspirovat se můžete slavnou Ištarčinou bránou z období Nabukadnesara II. Co na ní bude zobrazeno? Z čeho bude vyrobena?

5. Třetí skupina (4 žáci)

Město bude založeno na pusté pláni. Na papíře máte jen tok řeky, která tudy protéká. Vytvořte plán města, který obyvatelům zajistí bezpečnost, obživu, vodu, chrámy k uctívání bohů i sídlo pro krále se zahradami. Nejprve sepište seznam toho, co musí ve městě být. Následně se dohodněte, kam tyto stavby ve městě umístíte, a teprve poté se pusťte do práce na plánu města. Nezapomeňte přemýšlet nad tím, co měli tehdejší lidé k dispozici za materiály, technologie i znalosti.

6. Čtvrtá skupina (2 žáci)

V paláci by měla stát socha krále s nápisy oslavujícími jeho úspěchy. Navrhněte podobu této sochy a vymodelujte ji z moduritu. Inspirujte se sochami slavných králů. Následně vytvořte rýmovaný oslavný text na krále. Požádejte lektora, aby vám některá slova přeložil do akkadštiny a zapsal klínovým písmem. Náznak nápisu zaznamenejte na maketu sochy.

¹⁹ Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum), s. 142-143.

7. Hodnocení práce

V závěru workshopu požádejte žáky, aby ostatní seznámili s výsledky jejich práce i s poznatky týkajícími se starověké Mezopotámie, které v průběhu práce získali. Rozeberte, zda by vytvořené návrhy mohly být ve starověké Mezopotámii realizovány.

5 ZÁVĚR

V první části diplomové práce byly analyzovány učebnice, které se zabývají zvolenými tématy, která se pojí s Blízkým východem z různých hledisek. Zvolena byla témata starověké Mezopotámie, jihozápadní Asie a monoteistická náboženství. Z výzkumu vyplynulo několik závěrů.

V první řadě byly diagnostikovány slabé stránky učebnic (z hlediska odborného i didaktického). Zde se jako největší slabina projevila diferenciací učiva. Do této kategorie spadají úkoly pro nadané žáky, rozlišení odlišné obtížnosti otázek / úkolů. V rámci kategorie řízení učení byly zjištěny nedostatky v oblasti rozvoje kreativity a kritického myšlení, což jsou jedny ze základních kompetencí, které by mělo moderní vzdělávání rozvíjet. Důležité je také zahrnutí úkolů pro samostatnou a skupinovou práci. Učebnice však takovýto typ úloh většinou nenabízí. Problematická je také motivace žáků. U některých učebnic se objevily odborné chyby.

V případě hodnocení obtížnosti výkladového textu byly jako nejobtížnější hodnoceny učebnice zeměpisu. Ty byly mnohdy přeplněné výčtem zeměpisných názvů pohoří, moří, států, měst. Analýzou textu byl vytvořen žebříček učebnic dle obtížnosti výkladového textu, který lze nalézt v první kapitole. Je však nutné zdůraznit, že výsledek tohoto hodnocení je spíše orientační, protože na hodnocení má vliv nejen výběr konkrétních analyzovaných vzorků textu, ale také osobní znalosti a zkušenosti hodnotitele. Hodnocení však dostatečně vypovídá o sémantické a syntaktické obtížnosti pro žáky.

Poslední část analýzy učebnic spočívala v obsahové analýze zjišťující, jaká konkrétní podtémata, pojmy a klíčová slova jsou v učebnicích zmíněna ve vztahu k vybraným tematickým celkům. Tato analýza následně posloužila k zahrnutí nejčastěji užívaných pojmů do nově vznikajícího učebnicového textu.

Předmětem druhé části diplomové práce bylo vytvoření výukového textu pro žáky druhého stupně základní školy. Ke zpracování byly využity závěry z první výzkumné části a také pedagogické zkušenosti autorky.

V práci byly zohledněny slabé stránky učebnic. Byla podpořena diferenciací učiva prostřednictvím modrých lístečků v textu, které jsou určeny nadaným žákům. Obtížnost úkolů byla v závěru každé kapitoly indikována prostřednictvím tří barev značící nejjednodušší úlohy barvou zelenou a nejtěžší barvou červenou. Tato škála byla odvozena od všeobecně uznávané taxonomie kognitivních procesů Benjamina Blooma. Pro rozvoj kreativity a kritického myšlení jsou určeny úlohy v samotném textu učebnice i v doprovodném materiálu pro učitele. Zde je také různými úkoly podpořena samostatná a skupinová práce pro žáky. Motivace je v novém textu podpořena přiblížením běžného života prostřednictvím konkrétních lidí. Tímto způsobem je také umožněna personifikace žáků s konkrétními osobami. Je kladen důraz na výpravny čtivý charakter textu namísto encyklopedickému výčtu informací. Jsou nabídnuty zajímavé informace ke konkrétním tématům nebo také konkrétní doporučení pro cestu na Blízký východ. Práce tak reaguje na doporučení z první části diplomové práce, které se snaží maximálně naplnit. Doporučením pro vytváření učebnice byly také Mikkovy hlavní charakteristiky učebnic (viz příloha 8.1).

U vytvořené učebnice bylo provedeno také hodnocení obtížnosti výkladového textu. Vzhledem k tomu, že rozsah textu pro jednotlivé předměty nebyl dostatečný pro analýzu pěti vzorků o 100 slovech, byl analyzován celý text bez rozlišení předmětů.

Učebnice	V	U	Ts	N	$\Sigma P1$	$\Sigma P2$	$\Sigma P3$	$\Sigma P4$	$\Sigma P5$	ΣP	Tp	T
nová	11,5	5	5,8	531	98	23	25	5	13	164	14	19,8

Dle vzorce použitého v první části hodnocení obtížnosti výkladového textu bylo zjištěno, že vytvořený text není obtížný (s hodnotou 19,8 bodu). Text dosáhl lehce horšího bodového hodnocení v porovnání s nejméně obtížnou učebnicí občanské výchovy nakladatelství Fraus v celém zkoumaném vzorku učebnic v první části. Pro žáky to znamená, že by pro ně učebnice měla být lehce čitelná a ze sémantického a syntaktického pohledu lépe srozumitelná.

Nově vytvořený výukový text lze zhodnotit i z obsahového hlediska. V příloze uvádím kompletní přehled zahrnutých pojmů v porovnání se zkoumanými učebnicemi. Ve všech případech byly zahrnuty pojmy vyskytující se u všech učebnic. Výběr ostatních byl zvolen s ohledem na srozumitelnost, praktičnost a všeobecný přehled.

Nová učebnice poskytuje nezbytnou podporu také učitelům. Ti se bohužel během svých studií setkají se zkoumanými tématy pouze okrajově a bohužel mnohdy neznají širší souvislosti a jejich pozadí. Učitelé proto zajisté ocení informační zázemí i doplňkové aktivity, které byly pro zpestření jejich výuky vytvořeny.

Nově vytvořený výukový materiál poskytuje alternativu běžně dostupným textům, které mají mnoho slabých stránek. Učitelé jsou však na tento formát zvyklí a umějí jej používat. Vytvořený materiál lze lehce transformovat do elektronické podoby, která umožňuje vkládání videí, audií a v budoucnu bude zajisté umožňovat také vkládání otázek a zpětné vazby, kvízů a dalších forem procvičování. Ukázka takového materiálu byla vytvořena v Prezi a její náhled naleznete v příloze číslo 8.3. Brzy bude zahájen operační program MŠMT na vybavení škol tablety. Již dnes mnoho studentů disponuje zařízeními

s připojením na internet, a proto bude zajisté jakákoli elektronická verze přiblížení učiva (nejlépe s využitím různorodých multimediálních nástrojů) pro žáky velmi atraktivní a pro učitele praktická. Momentálně však stále chybí nástroj, který by dokázal plně zajistit požadavky na moderní edukační elektronické médium, které nebude pouze učebnicí v elektronické podobě.

Workshopy popsané v závěru práce mohou přispět k seznámení žáků s regionem Blízkého východu i s dějinami starověké Mezopotámie prostřednictvím speciálně připravených aktivit. Ty jsou koncipovány tak, aby maximálně rozvíjely kompetence žáků nejen z hlediska znalostního, ale také z hlediska rozvoje osobnosti. Určeny jsou lektorovi, který má širší povědomí a odborné znalosti o daném regionu i historických souvislostech. Připravené aktivity mohou v žácích i jejich učitelích vzbudit zájem i lépe informovat o skutečném životě a kontextu života v regionu dnes i před tisíci lety.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Použitá literatura

Allan, John Anthony – Malkawi, Abdallah I. Husein – Tsur, Yacov (2012). *Read Sea – Dead Sea Water Convenyance Study Program: Preliminary Draft Report* (dostupné na: http://siteresources.worldbank.org/INTREDESEADEADSEA/Resources/Study_of_Alternatives_Report_EN.pdf, 12.1.2014)

Augusta, Pavel – Honzák, František – Hirschová, Jarmila (2008). *Pravěk a starověk: Dějepis pro základní školy a víceletá gymnázia* (Úvaly: ALBRA).

Basha, S. A. Salim (2004). *Methods of Teaching Geography* (New Delhi: Discovery Publishing House).

Bahbouh, Charif – Fleissig, Jiří – Raczyński, Roman (2008). *Encyklopedie islámu* (Praha: Dar Ibn Rushd).

Bednaříková, Jarmila – Kysučan, Lubor – Fejfušová, Marie (2013). *Dějepis 6: Pravěk a starověk* (Brno: Nová škola).

Brom, Zdeněk – Janošková, Dagmar – Ondráčková, Monika – Čábalová, Dagmar – Marková, Hana – Šebková, Jitka (2013). *Občanská výchova 7* (Plzeň: Nakladatelství Fraus).

Demek, Jaromír – Mališ, Ivan (2008). *Zeměpis pro 7. ročník základní školy: Zeměpis světadílů* (Praha: SPN).

Dvořák, Jiří – Kohoutová, Alice – Taibr, Pavel (2005). *Zeměpis 7: Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia* (Plzeň: Nakladatelství Fraus).

Gill, Anton (2010). *Vzestup a pád Babylonu* (Praha: Ottovo nakladatelství).

Holeček, Milan – Janský, Bohumír a kol. (2008). *Zeměpis světa 2: Amerika, Asie* (Praha: Nakladatelství české geografické společnosti).

Janík, Tomáš – Knecht, Petr (2008). Transformace, artikulace a reprezentace vzdělávacího obsahu v učebnicích: K roli didaktických znalostí obsahu autora učebnice. In Knecht, Petr – Janík, Tomáš a kol. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu* (Brno: Paido), s. 91-105.

Kerrigan, Michael (2011). *Lidé starověku: Mezopotámie* (Praha: Grada).

Knecht, Petr – Janík, Tomáš a kol. (2008). *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu* (Brno: Paido).

Kolektiv autorů (2013). *Dějepis 6: Pravěk a starověk* (Plzeň: Fraus).

Laicmanová, Antonie (2012). *Výchova k občanství 9* (Brno: Nová škola).

Lau, Rav Jisra'el Me'ir (2012). *Praktický judaismus* (Praha: P3K).

Mandelová, Helena – Kunstová, Eliška – Pařízková, Ilona (2001). *Dějiny pravěku a starověku* (Liberec: Dialog).

Maňák, Josef – Klapko, Dušan (eds.) (2006). *Učebnice pod lupou* (Brno: Paido).

Maňák, Josef – Knecht, Petr (eds.) (2007). *Hodnocení učebnic* (Brno: Paido).

Marek, Václav – Oliva, Pavel – Charvát, Petr (2008). *Encyklopedie dějin starověku* (Praha: Libri).

Mikk, Jaan (2007). Učebnice: Budoucnost národa. In Maňák, Josef – Knecht, Petr (eds.). *Hodnocení učebnic* (Brno: Paido), s. 11-23.

Nedbalová, Radka (2014). *Voda a života na Blízkém východě: Srovnání výukových metod* (diplomová práce).

Nosek, Bedřich – Damohorská, Pavla (2011). *Židovské tradice a zvyky* (Praha: Karolinum).

Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat (1998). *Dějiny Mezopotámie* (Praha: Karolinum).

Pecha, Lukáš (2006). *Babylonie: Stručná historie států* (Praha: Libri).

Pluskal, Miroslav (1996). Zdokonalení metody pro měření obtížnosti didaktických textů. *Pedagogika*, roč. 46, č. 1, s 62-76.

Průcha, Jan (1998) Jan (1998). *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média* (Brno: Paido).

Sardar, Ziauddin – Malik, Zafar Abbas (2004). *Islám* (Praha: Portál).

Sikorová, Zuzana (2007). Návrh seznamu hodnotících kritérií pro učitele základních a středních škol. In Maňák, Josef – Knecht, Petr (eds.). *Hodnocení učebnic* (Brno: Paido), s. 31-39.

Svatoňová, Hana (2008). *Putování po světadílech: učebnice, 2. díl* (Brno: Nová škola).

Szlakmann, Charles (2003). *Judaismus pro začátečníky* (Praha: Togga).

Válková, Veronika (2006). *Dějepis 6: Pravěk a starověk* (Praha: SPN).

Veteška, Jaroslav – Tureckiová, Michaela (2008). *Kompetence ve vzdělávání* (Praha: Grada).

Voženílek, Vít – Fňukal, Miloš – Mahrová, Marta (2001). *Zeměpis 3: Zeměpis oceánů a světadílů 2* (Olomouc: Prodos).

Použité internetové zdroje

<http://worldhistoryto1500.blogspot.cz/>

<http://www.disneyclips.com/>

<http://mmapes.com/>

<http://www.msmt.cz/>

<http://muslimove.cz/>

<http://www.musanze.com/>

<http://commons.wikimedia.org/>

<http://en.wikipedia.org/>

<http://sk.wikipedia.org/>

<http://www.allabouthappyliife.com/>

<http://www.jonvidarphotography.com/>

<http://www.fashion-era.com/>

<http://www.felsofokon.hu/>

<http://geography.howstuffworks.com/>

<http://alittleadrift.com/>

<http://www.zapad.cz/>

<http://static.vectorcharacters.net/>

<http://www.worldmapsonline.com/>

<http://www.klimadiagramme.de/>

<http://www.arabicbible.com/>

<http://sonyaandtravis.com/>

<http://dubaidhow.com/>

<http://www.globerovers.com/>

<http://www.androidtapp.com/>

<http://webneel.com/>

<http://cesko.svetadily.cz/>

<http://www.vira.cz/>

<http://www.pinterest.com/>

<http://valeed.hubpages.com/>

<http://www.iesve.com/>

<http://islamicwallpapersfree.blogspot.cz/>

<http://www.thenewstrack.com/>

<http://scottfeinberg.com/>

<http://www.cabophoto.com/>

<http://heifer12x12.com/>

<http://www.islamproject.org/>

<http://vectorcharacters.net/>

<http://commons.wikimedia.org/>

7 RESUMÉ

The master thesis focuses on the topic of the Middle East in the secondary education. This topic is a part of history, social sciences and geography lessons at secondary schools. Nevertheless, only minor facts are often mentioned and students do not understand the causes. This situation might be a result of insufficient teachers' education. On the other hand, it is supported by the quality and the content of school textbooks. Therefore, the master thesis comprises of a textbook analysis which provides information about weaknesses and content of selected textbooks. Thus, the analysis provides necessary background for the second part of the thesis.

Based on the research I have made a new school textbook with selected Middle Eastern topics. Furthermore, the textbook is enriched with guidelines and further materials for teachers. The master thesis also contains guidelines for a lecturer leading a thematic workshop connected to geography of the Middle East or life in ancient Mesopotamia. It provides modern educational materials for students and their teachers in the field of Middle Eastern studies.

8 PŘÍLOHY

8.1 Hlavní charakteristiky funkcí učebnic dle Mikka

FUNKCE	CHARAKTERISTIKY
motivační	ilustrovaná
	zajímavá
	obsahující problémové úlohy
informační	snadno čitelná
	související s každodenním životem
	vědecky správná
systematizační	strukturovaná
koordinační	související s ostatními učebnicemi
diferenciační	stupňovaná obtížnost
řídící	návody k učení
rozvíjející učební strategie	podpora samostatného myšlení
sebehodnotící	otázky a testy
vzdělávání k hodnotám	personifikace

Mikk, Jaan (2007). Učebnice: Budoucnost národa. In Maňák, Josef – Knecht, Petr (eds.). *Hodnocení učebnic* (Brno: Paido), s. 18.

8.2 Porovnání obsahu nové učebnice

V analyzovaných učebnicích se objevují následující pojmy (označeno zeleně) či dotazy na ně (označeno oranžově).

Výchova k občanství – judaismus a islám

	OV FRA	OV NŠ	Nová učebnice
Judaismus			
dějiny židů před zničením jeruzalemského chrámu			
Starý zákon			
Desatero Božích přikázání			
Tóra			
Talmud			
synagoga			
rabín			
diaspora			
holokaust			
Davidova hvězda			
sedmiramenný svícen			
Izrael			
košer			
svátky (šabat, pesach, chanuka ad.)			
jarmulka			
Islám			
vznik islámu (podmínky, způsob)			
prorok Muhammad			
pět pilířů			
postavení žen			
tradice			
Alláh			
Korán			
mešita			
islámské státy / region			
Mekka			
půlměsíc			
návaznost na judaismus a křesťanství			

Zeměpis – jihozápadní Asie

	Z SPN	Z NČGS	Z NŠ	Z PROD	Z FRA	Nová učeb.
Obecné informace						
zmíněny všechny státy regionu						
hlavní města států regionu						
slovní popis lokalizace regionu						
přírodní podmínky (povrch, podnebí)						
rozloha a počet obyvatel států						
Obyvatelstvo						
Arabové						
Turci						
Kurdové						
judaismus / židé						
křesťanství / křesťané						
islám / muslimové						
Mekka						
vliv islámu na život obyvatel						
Jeruzalém						
arabština						
islámský fundamentalismus						
Hospodářství						
obecná charakteristika hospodářství						
zemědělství (popis)						
průmysl (popis)						
vodní zdroje						
místa vhodná pro cestovní ruch						
ropa						
OPEC						
Dějinné souvislosti						
historie						
spory Izraele a Palestiny						
napadení Kuvajtu roku 1990						
invaze do Iráku roku 2003						
Saddám Husajn						
Samostatně zmíněné státy						
Turecko						
Izrael						

Saudská Arábie						
Irák						

Dějepis – starověká Mezopotámie

	D SPL	D NŠ	D FRA	D DIA	D SPN	Nová učeb.
Státy a města						
městské státy						
Sumer / Sumerové						
Asýrie / Asyřané						
Babylonie /Babyloňané						
Akkad						
Ur						
Uruk						
Babylon						
Ninive						
Aššur						
Panovníci						
Chammurapi						
Gudea						
Sinacherib						
Aššurbanipal						
Nabukadnesar II.						
Kýros						
Sargon						
Běžný život						
zavlažovací kanály						
obrázkové písmo						
klínové písmo						
hrnčířský kruh						
pečetní váleček						
dům tabulek / škola						
obchod						
kolo						
mozaika						
kalendář						
šedesátková soustava						
zákoník						

cihla						
chrám						
писаř						
otrok						
zikkurat						
Epos o Gilgamešovi						
geometrie						
hliněné tabulky						
visuté zahrady královny Semiramis						

8.3 Interaktivní materiály pro žáky

Jeden nebo druhý

Mesopotámie vznikla v údolí řeky Tigris a Euphrates. Každý den pracují na poli svých rodičů, protože je velmi důležité se o něj pravidelně starat. Musím hlavně čistit dlouhé zavlažovací kanály, které přivádějí vodu k poli z blízké nádrže napájené vodou z řeky Eufrat. Na poli roste obilí i zelenina a u domu chováme kozy a prase. Vypěstujeme toho více než moje rodina potřebuje, a proto můžeme obilí směřit za různé výrobky od řemeslníků. Doma si pečeme chléb a vaříme pivo. Soused umí tkát a barvit látky.

bylo, nebylo.. před 4000 lety existovala země jménem Mezopotámie....

2000 př. n. l.

... a tam žil chlapec jménem EŠNU

Ešnu a jeho svět

Ešnúv den

Žijí ve městě Uruk, který leží v jižní části Mezopotámie zvané Babylonie. Každý den pracují na poli svých rodičů, protože je velmi důležité se o něj pravidelně starat. Musím hlavně čistit dlouhé zavlažovací kanály, které přivádějí vodu k poli z blízké nádrže napájené vodou z řeky Eufrat. Na poli roste obilí i zelenina a u domu chováme kozy a prase. Vypěstujeme toho více než moje rodina potřebuje, a proto můžeme obilí směřit za různé výrobky od řemeslníků. Doma si pečeme chléb a vaříme pivo. Soused umí tkát a barvit látky.

Mám moc rád svou sestřenku, jezdiťm ji navštěvovat na sever Mezopotámie.

Příběh sestřenice Nisaby
ze severní části Mezopotámie zvané Asýrie

EŠNU: "Hustý den se lvy"

EŠNU vypráví: Bratrův dům

Cihly

Bratr svůj dům postavil z cihel. Cihly vynovil z hlíny a usušil je na slunci. Bohatí ve městě cihly si své cihly vypálili a oglazovali.

Hliněné desky

8.4 Učebnice pro žáky

Ešnu z Uruku

Ešnu je dvanáctiletý chlapec, který pochází z města Uruk ležícího nedaleko řeky Eufrat. Eufrat je jednou z velkých řek, které procházejí oblastí nazývanou Mezopotámie. Druhou řekou je Tigris, ale ten Ešnu nikdy nespátřil. Seznamte se s jeho životem a širokou rodinou, která v Mezopotámii žije. Píše se rok 1730 před naším letopočtem.

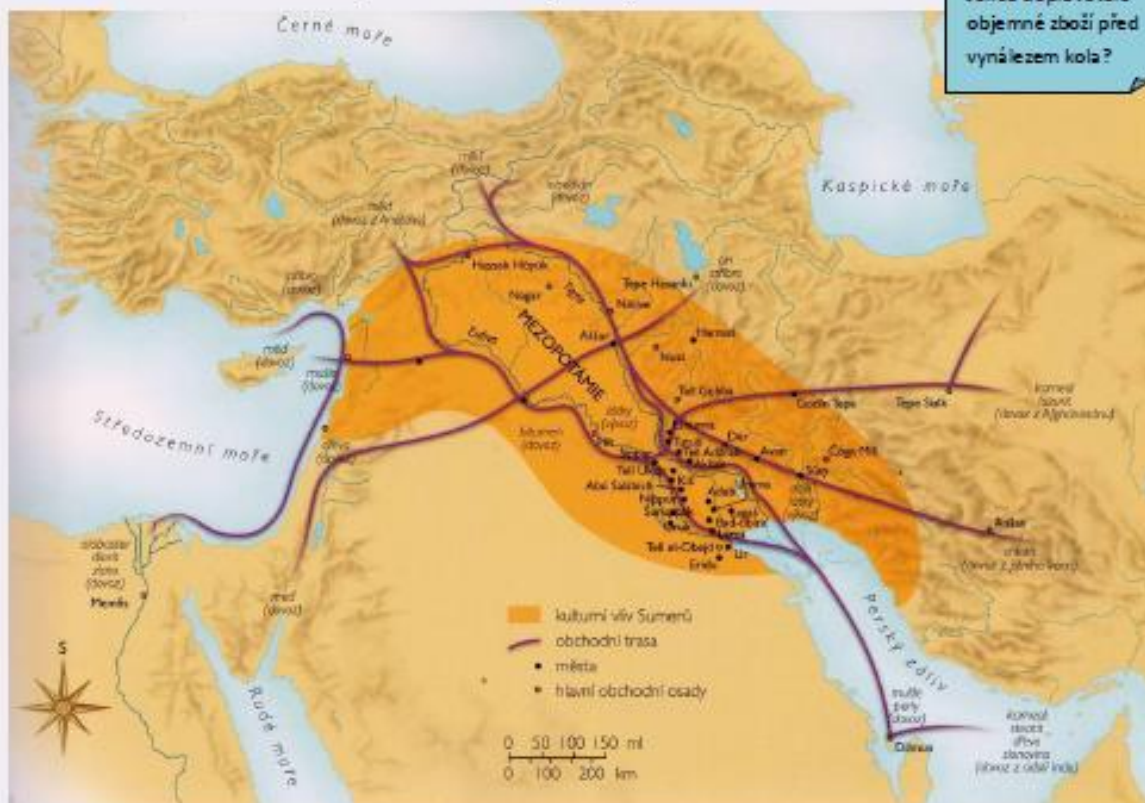
Předci Ešnu vymysleli řadu předmětů, které se používají dodnes. Vynalezi kolo (na obrázku), hmotný kruh, tkalcovský stav či pluh. Dokonce vařili i pivo.

Moji rodiče mají vlastní pole, které si pronajímají od královského paláce. Pěstují na něm různé plodiny jako např. pšenici, ječmen, zeleninu a len. Za domem se nám pase koza a malé prase. Zemědělství tu není jednoduché. Země je tu suchá a deště velmi málo. Každý se proto snaží využít vody z řeky Eufrat. Od té vedou desítky kilometrů zavlažovacích kanálů dodávajících vláhu zemědělské půdě. Zavlažovací kanály můj otec pravidelně důkladně čistí, aby se nezanášely.

ZEMĚDĚLSTVÍ

Můj strýc Ušgal je obchodníkem a dováží zboží z dalekých zemí. U nás v Uruku nemáme mnoho stromů, a proto dováží dřevo ze severu z hor. Je to náročné a nákladné. Využívá k tomu lodí, které dřevo přivážejí po řece. Nejsou zde ani naleziště vzácných kamenů, které se také dováží. Kromě lodí se dováží také na povozech tažených osly.

Jak se dopravovalo objemné zboží před vynálezem kola?

Obchodní trasy ve starověké Mezopotámii

OBCHOD

Věděl jsi, že bylo možné pojistit zboží? Pojštění se uzařovalo pro případ ztráty zboží při přepravě.

Obyvatelé starověké Mezopotámie také pašovali zboží. Na cestách se totiž musely platit tranzitní poplatky dovozní do.

Bratranec Mašnutu se dal do učení a chce se stát písařem. Učí se psát seříznutým rákosem do hliněné tabulky. Toto písmo se nazývá klínové písmo, protože tahy rákosem připomínají klínky. Už umí zapsat jednoduchá slova. Učí se psát i opisováním literárních textů, jakým je slavný Epos o Gilgamešovi. Přeje si, aby se stal úspěšným písařem, který bude sepisovat dopisy a smlouvy významných osob.

Klínové písmo

PÍSMO

Epos o Gilgamešovi

Epos obsahuje vyprávění o mocném králi, který měl vládnout Babylonii. Část příběhu vypráví, jak tento král chtěl pro sebe získat nesmrtelnost. Vypravil se tedy hledat jediného nesmrtelného člověka žijícího v daleké zemi. Ten mu prozradil, která rostlina mu nesmrtelnost zajistí. Gilgameš rostlinu našel, ale ukradl a snědl mu ji had. Nesmrtelnost nezískal, vrátil se do Uruku a svoji nesmrtelnost si zajistil výstavbou a budováním města.

Písmose vyvinulo z jednoduchých obrázků. Uměl bys zapsat obrázkovým písmem některá slova z vyprávění o svých rodičích?

Ve starověké Mezopotámii existovaly smlouvy o půjčce. Za půjčení se platily úroky přesahující 20%.

DŮM

Mám několik bratrů a sester. Lugal, můj nestarší bratr, si teď staví nový dům. V Uruku nemáme stromy a chybí nám dřevo. Proto je hlavním stavebním materiálem hlína, které je všude dost. Z hlíny se vytvarují cihly, které se nechají usušit na slunci. Bohatí lidé cihly vypalují v peci. Střechu tvoří rákos, kterého je také všude dost. Místo malty se používá jíl nebo přírodní asfalt.

Sušení hliněných cihel

PŘÍRODA

A jak si představit přírodu kolem nás? Nízké stromy jako jsou topoly, vrby a tamaryšky rostou pouze podél vodních toků. Tam, kde nejsou zemědělská políčka, pasou se ve stepích gazely, divocí osli a daňci. V horách na severu země jsou také lesy, kde se prohání divoká prasata, vlci, medvědi, lišky, zajáci a další divoká zvěř. Na jihu Mezopotámie, blízko moře, jsou rozsáhlé bažiny porostlé rákosem. Moji předci prý zde dokonce lovili lvy a potkávali slony.

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Které dvě řeky protékají oblastí nazývanou Mezopotámie?
- Jakými vynálezy přispěli obyvatelé starověké Mezopotámie lidské civilizaci?
- Jak se nazývá nejznámější literární památka starověké Mezopotámie?
- Vyber fotografie, které zachycují přírodu Mezopotámie.

a) horské oblasti na severu

1

b) nížinné oblasti na jihu

2

c) střední tok řeky Tigris

3

4

- Jak vypadá dům ve starověké Mezopotámii? Zkus jej nakreslit, pokud víš, z čeho byl vyroben a také víš, že v Mezopotámii bylo horko a sucho.

Korunní princ Avíl

Avíl-Marduk je synem krále Nabukadnessara II. - jednoho z posledních panovníků starověké mezopotamské říše.

SUMER

Každý se učí znát dějiny svých předků. Obzvláště to platí pro krále, kterým se jednou stanu. Musím znát svůj lid a jeho minulost, abych byl dobrým vládcem. Před tím, než vznikly první říše a královské rodiny, říkalo se jižní části Mezopotámie Sumer. Zde postupně vznikala města, která se opevnila a spravovala své území a jeho okolí. Těmto samostatným státním útvarům se říkalo městské státy. Některé z městských států ale později začaly ovládat větší a větší území. A tak vznikly velké říše rozpinající se přes celou Mezopotámii i daleko na sever či na západ.

BABYLONIE A BABYLON

Rozsáhlá říše za Nabukadnessara II.

V Mezopotámii v minulosti existovaly dvě velké říše – Babylonie na jihu Mezopotámie a Asýrie na severu Mezopotámie. Když jedna z nich prosperovala, druhá byla v krizi a naopak. Já jsem princem v Babylonii a u moci je můj otec Nabukadnessar II. Babylonii se teď velmi daří a můj otec se pustil do velkolepé rekonstrukce hlavního města Babylonu. Chce vystavět visuté zahrady, které ponese jméno královny Semiramis. Budou zajisté patřit mezi sedm divů starověkého světa. Obdivuhodnou stavbou je již teď Ištařina brána a široká ulice Procesní třída u vstupu do města.

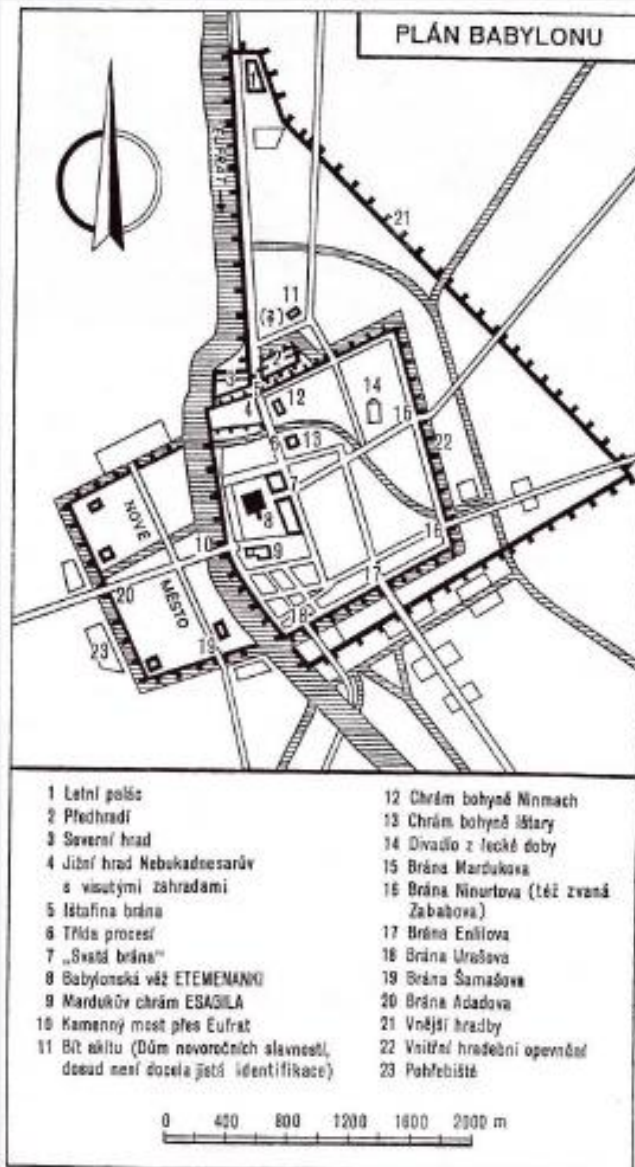
Jak byla vytvořena barevná výzdoba Ištařiny brány?

Rekonstrukce Ištařiny brány

Chammurapiho zákoník

Chammurapi, král Babylonie v 2. tisíciletí před naším letopočtem, nechal za své vlády vytesat do kamene zákoník. Svým obsahem je velmi moderní a zmiňuje mimo jiné také presumpci nevinny či tresty za falešné svědectví. Vyjadřuje se také k výběru daní, uzavírání manželství či pravidlům obchodování.

Králové často nechávaly zdobit své paláce komiksy. Na zdech paláců byly zaznamenány ve freskách příběhy jejich úspěšných vojenských tažení či lov divoké zvěře.

Ve staleté Mezopotámii existovaly zoologické a botanické zahrady. Byly součástí královských paláců a byly v nich vzácné druhy rostlin a živočichů.

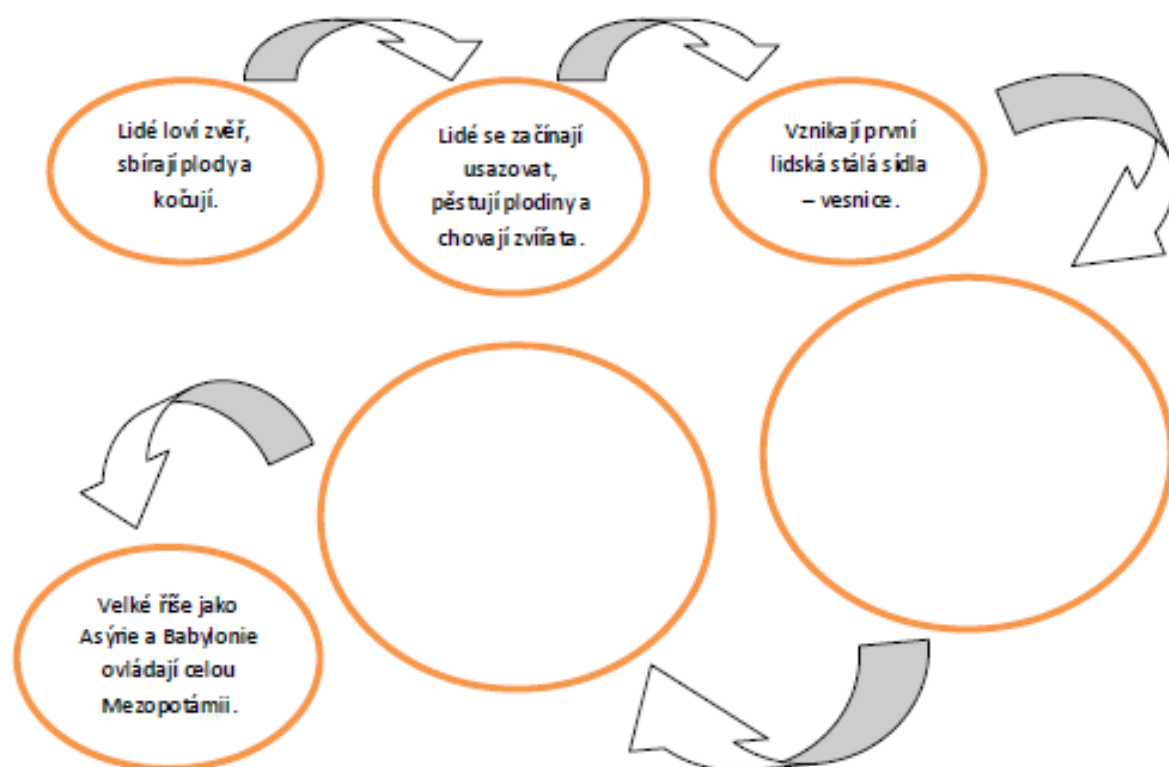
V Mezopotámii věříme, že naše životy ovlivňují bohové. Máme různé bohy, kterým jsou zasvěceny naše chrámy. Stupňovité stavby, které zde slouží jako chrámy, se nazývají zikkuraty. Chrámy od pradávna mají ve městech a říších velký vliv a mnohdy i značný majetek.

BOHOVÉ

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Jak se jmenoval panovník, který proslul rekonstrukcí starověkého Babylonu?
- Jaká starověká říše existovala v severní části Mezopotámie?
- Co je to zikkurat?
- Zapiš, jak vznikly první státy a velké říše ve starověké Mezopotámii.

- Přečti si část textu Chammurapiho zákoníku a napiš, které zločiny byly již tehdy známy a jakým způsobem se trestaly. Je to dnes jinak?

„Jestliže avelum předstoupil před soud se svědectvím o zločinu, nepokáže však výpověď, jež učinil, bude tento avelum, jde-li o hrdelní pře, potrestán smrtí.*

Jestliže se avelum dopustil loupeže a je dopaden, bude potrestán smrtí. Jestliže lupič nebyl dopaden, oloupený popíše přisežně jemu uloupené věci, obec a představený obce, v jejímž obvodu byla loupež spáchána, nahradí mu všechny uloupené věci.

Jestliže v domě avelově vypukl oheň a ten, kdo šel hasiti, si vyhlédl věci vlastníka domu a (tyto odňal vlastníku domu), bude hozen do tohoto ohně.

Jestliže šenkýřka, v jejímž domě se scházeli zločinci, tyto zločince nezadrží a neodevzdá paláci (jeho orgánům policejním), bude tato šenkýřka potrestána smrtí.“

* Avelum bylo označení pro člověka, právoplatného občana.

Kterou zemi navštívíš?

Cestování po jihozápadní Asii

Při výběru cíle pro dovolenou musíme nejdříve zvážit několik hledisek pro výběr konkrétní země. V první řadě je třeba zohlednit současnou *bezpečnostní situaci*. Několik států v regionu bohužel sužují lokální konflikty. Ty postihly v posledních letech Sýrii, Irák a Jemen. Cizinci se zde mohou pohybovat často jen v doprovodu ozbrojených vojáků, a proto bychom zde nebyli v bezpečí.

KONFLIKTY

Izrael a Palestina

Ve starověku a na počátku našeho letopočtu žili v oblasti dnešního Izraele židé. Poté, co Římané zničili jejich chrám a židy utlačovali, rozešli se židé do celého světa. Na začátku 20. století se postupně začali do své původní domoviny vracet. Na území, které před mnoha staletími opustili, však již dlouho žili noví obyvatelé – Arabové. Když židé vyhlásili po druhé světové válce nový vlastní stát Izrael, začala válka s okolními arabskými zeměmi. Brzy skončila, ale v průběhu 20. století se ještě několikrát opakovala. Dodnes palestínští Arabové žijící v oblasti usilují o vytvoření vlastního palestinského státu. Bohužel o to usilují i prostřednictvím raketových útoků na území Izraele.

Dále je třeba zohlednit naše zájmy. Zajímá vás *příroda*? Můžete se vydat do vysokých hor v Turecku či Íránu. Navštívit můžete také rozlehlé pouště Arabského poloostrova a projet se v džipu po písečných dunách. Cestou se můžete zastavit v některé z oáz, které jsou zelenými „ostrůvky“ uprostřed pouště. Také by vás mohlo lákat plavání v Mrtvém moři. Mrtvé moře je ve skutečnosti jezerem, které je 7x slanější než Středozemní moře. Díky tomu zde nežijí žádní živočichové a slaná voda nadnáší tak, že doslova sedíte na místě. Jezero je také nejnižší položeným místem na zeměkouli s nadmořskou výškou -417 metrů nad mořem. V posledních letech se rychle zmenšuje a hrozí mu úplný zánik.

Koupání v Mrtvém moři

Jak je možné zachránit Mrtvé moře?

Někdo vyhledává možnost *koupání a potápění v moři*. Region obklopuje Středozemní moře, Rudé moře a Arabské moře s Perským zálivem. Všechny tři oblasti jsou vhodné pro koupání. Nejvíce turistů využívá relaxace u moře v Turecku, Izraeli a Spojených arabských emirátech. Ostatní země často mají přístup k moři, ale nemají pro tento typ turistického ruchu vybudovanou dostatečnou infrastrukturu.

PŘÍRODA

Mnoho cestovatelů zajímají *památky*. Region má velmi bohatou historii, a proto zde nalezneme stavby staré stovky a tisíce let. Ve starověku zde prosperovaly vyspělé civilizace Mezopotámie, pobřeží ovládali Féničané a později v oblasti vznikaly stavby Římanů a dalších národů, které oblast ovládaly. Mezi nejnavštěvovanější místa v oblasti patří starověká Trója v Turecku, Damašek v Sýrii, Petra v Jordánsku či Jeruzalém v Izraeli. Jeruzalém je významným místem pro všechna tři monoteistická náboženství, která v tomto regionu vznikla. Židé zde navštěvují tzv. Zeď nářků. Ta je jedinou částí starověkého židovského Šalamounova chrámu, která se dochovala dodnes. Křesťané navštěvují Chrám Božího hrobu, který stojí na místě, kde měl být ukřižován Ježíš Kristus a následně v této oblasti měl být pohřben a vstal z mrtvých. Pro muslimy je významná mešita Al-Aqsá, která je spojena s legendou o tom, jak na jednu noc prorok Muhammad vystoupil do nebe.

Skalní město Petra v Jordánsku

Zeď nářků v Jeruzalémě

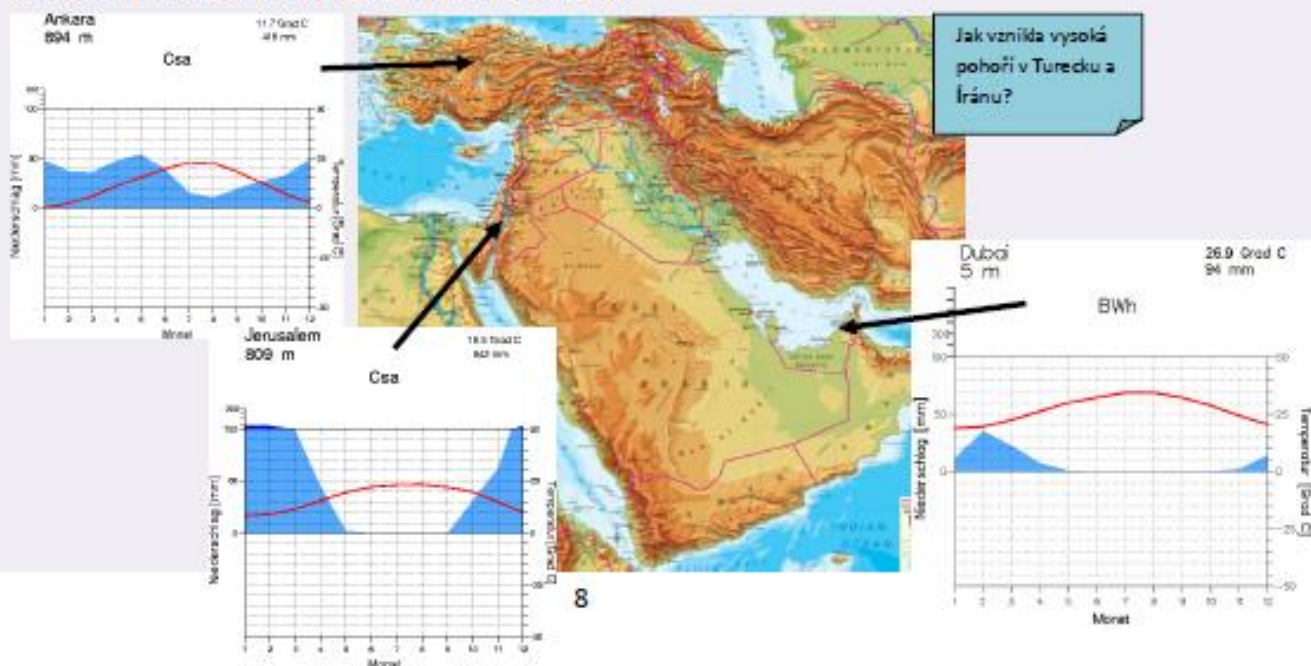
V Saudské Arábii se nachází město Mekka, které určuje směr modlení všech muslimů na světě.

Proč je Mekka pro muslimy tak významným místem?

Obyvatelé regionu jsou převážně muslimové. Islám neurčuje, jak mají lidé chodit oblečení, ale existují zvyky a tradice ovlivňující tuto oblast. Je proto vhodné chodit v oblečení, které zakrývá ramena i kolena a nepůsobí výzývavě.

Pokud už víš, co by tě zajímalo a kam se chceš podívat, je potřeba vybrat ještě vhodný čas pro cestu. Podnebí na Arabském poloostrově je teplé a suché po celý rok. V létě teploty dosahují velmi vysokých hodnot. Severněji položené země mají horká léta s vysokými teplotami a nedostatkem srážek a zimy chladné s deštěm či sněhem. V zimě lze lyžovat v horách v Libanonu, Turecku či Íránu.

Posledním rozhodujícím kritériem může být *cena cesty*. Ta výrazně závisí na vyspělosti země, do které se rozhodnete jet. Bohaté státy v regionu, např. Izrael, Spojené arabské emiráty a Kuvajt, mají rozvinutou infrastrukturu pro turistický ruch. Výdaje za ubytování, nákupy a dopravu zde jsou vyšší než v ostatních zemích.

Jedno turecké město leží na dvou světadílech – Evropě a Asii. Město bylo v minulosti známo pod názvem Konstantinopol či Cařihrad. Dnes se nazývá Istanbul.

Mnoho států v jihozápadní Asii jsou monarchie. V jejich čele stojí král, emír či sultán. Týká se to zejména země na Arabském poloostrově, jako je Saudská Arábie, Kuvajt, Bahrajn, Omán či Spojené arabské emiráty.

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Které místo je nejnižše položeným místem na zeměkouli?
- Které státy jihozápadní Asie sužují lokální konflikty?
- Jaká stavba, nacházející se v Jeruzalémě, je významným poutním místem křesťanů?
- Kde jsou v regionu vhodné podmínky pro zemědělství?
- S pomocí mapy a webové stránky <http://www.klimadiagramme.de/> napiš krátkou charakteristiku těchto míst pro katalog cestovní kanceláře.
Kde jsou? Jaké je tam podnebí v únoru a v červenci? Jak vypadá krajina v konkrétním místě?

Latákia (AJ Latakia)

Dauhá (AJ Doha)

Teherán (AJ Tehran)

Suvenýr z cest

Pokud se vydáš na cestu do jihozápadní Asie, pravděpodobně budeš chtít přivést nějaký dárek či suvenýr. Co by to ale mělo být? Co je typické pro tento region?

ROPA

Když se řekne Jihozápadní Asie (nebo také Blízký východ), většinu lidí napadne ropa. Ta se těží v obrovském množství (společně se zemním plynem) zejména na Arabském poloostrově. Státy, které ji těží, jsou velmi bohaté a nabízejí pro své obyvatele i pro cestovatele přepych a pohodlí. Kdysi pouštní oblasti se mění v zelené parky. Státy si totiž mohou dovolit získávat vody velmi drahým odsolováním mořské vody. Ropa ani odsolená mořská voda ale asi nebude ten pravý dárek, který by se dal snadno převézt.

Dubajs nejvyšší věží na světě Burdž Chalífa

Na stavbě nejvyšší věže na světě se podílela i jedna česká firma. Jakým způsobem se do stavby zapojila?

ZEMĚDĚLSTVÍ

Obilíbeným kořením na maso je v regionu šafrán. O jakou květinu rostoucí i v České republice se jedná?

Zkusme tedy jinou oblast. Jaké jsou typické potraviny v regionu? Kromě obilí, zeleniny a ovoce, které se pěstuje i v České republice, vyniká region v pěstování a vývozu datlí, pistácií a oliv. Samozřejmostí je široká nabídka koření a kávy. To vše vám doma po návratu bude připomínat vůni tržišť. Zakoupit můžete i víno z vinic v Libanonu.

VÝROBKY

Pokud cestou zavítáte do blízkosti míst, která hojně navštěvují turisté, narazíte na tematické suvenýry. Tyto předměty jsou spojeny s konkrétními památkami a jejich historií. Od Mrtvého moře si můžete přivést například speciální kosmetiku vyráběnou z bahna Mrtvého moře bohatého na přírodní minerály. V případě štědrého kapesného můžete v Izraeli využít přítomnosti vyhlášených brusíren diamantů a zakoupit si nějaký ten šperk. Na každém kroku pak narazíte na prodej vodních dýmek, které jsou společníkem pánských posezení u čaje či kávy. Pro dámy je zde nekončící nabídka šátků. V Íránu pak můžete zakoupit také světoznámé perské koberce.

V arabských zemích se při nákupu na trhu smlouvá. Cena může při smlouvání klesnout i o polovinu.

Jaký tradiční český výrobek lze zakoupit v jihozápadní Asii? Kupují si ho nejbohatší obyvatelé regionu a zdobí si jím interiéry svých honosných domů.

V Evropě používáme tzv. arabské číslovky 1,2,3..., ale v arabském světě číslovky píšou ١,٢,٣...

velbloudí závody

A málem bychom zapomněli na hlavní symbol regionu – velblouda. Toho si podobně jako ropu sebou v kufříku neodvezete. Můžete se na něm alespoň svést nebo na Arabském poloostrově navštívit některý z velmi populárních velbloudích závodů, ve kterých velbloudi závodí na dostihové dráze.

Skoro v celém regionu se do rozumějí arabsky. Tento jazyk jako oficiální jazyk své země užívá přes 220 milionů lidí. Kromě arabštiny se mluví také turecky v Turecku, persky v Íránu a hebrejsky v Izraeli.

Arabové vnímají nohu přes nohu jako urážlivé gesto. Ukázání podrážky považují za hrubou urážku.

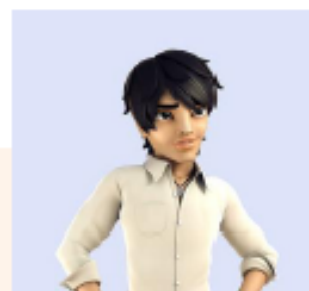

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Co se pěstuje v jihozápadní Asii?
- Kde v regionu se těží ropa a zemní plyn? Které země sem patří?
- Která země proslula výrobou kobereců?
- Země bohaté na ropu vědí, že jim ropa během několika desetiletí dojde. Na tuto situaci se připravují již dnes. Na čem myslíš, že pak budou vydělávat?

David z židovské rodiny

David chodí do šesté třídy a navštěvuje jednu z židovských škol. Narodil se do židovské rodiny, která dodržuje všechny zvyky a tradice, které jsou s židovskou vírou spojeny.

ŽIDÉ

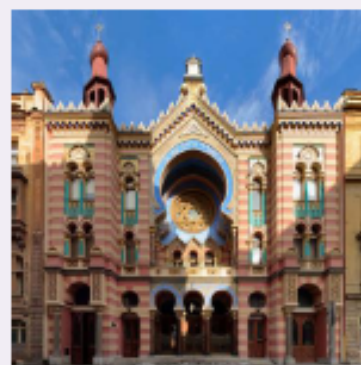
Stejně jako všechny ostatní děti chodím každý den do školy. Máme stejné předměty, jako mají děti na jiných školách. Navíc ale můžeme studovat hebrejštinu a dozvědět se více o naší víře a minulosti.

Hebrejština je jazyk, kterým byla sepsána Tóra. Dnes se jej učí židé po celém světě. Úředním jazykem je pouze v Izraeli – původní domovně Židů.

Milióny židů byly zavražděny během druhé světové války na cisty. Této tragédii se říká holokaust nebo také šoa.

Jak vypadal život židů na území Československa za 2. světové války?

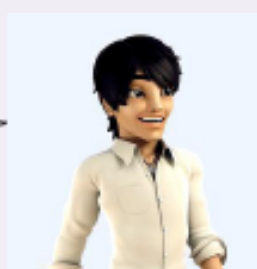
Dějiny mých předků shrnuje Pět knih Mojžíšových, které jsou součástí Tóry. I křesťané znají jejich příběhy, protože Pět knih Mojžíšových je spolu s dalšími knihami součástí křesťanského Starého zákona. Tóra obsahuje příběhy o vzniku světa, Abrahámovi, Josefovi, Šalamounovi a mnoha dalších. Je také návodem, jak máme žít, aby nás Bůh nezatratil. Tóra se předčítá při modlitbě v synagoze, kde se pravidelně setkáváme. Pokud chceme některé její části vysvětlit, pomáhá nám v tom rabín. Ten je uznávaným učencem a naším učitelem v oblasti židovské víry.

Jeruzalémská synagoga v Praze

TÓRA

Všechna monoteistická náboženství mají svůj původ v židovské tradici. Křesťanství i islám se odkazují a navazují na proroky židů.

Je Ježíš Kristus byl žid. Nové náboženství (křesťanství) vzniklo až po jeho smrti díky jeho následovníkům.

Desatero přikázání

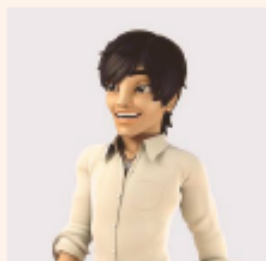
Desatero přikázání měl podle Tóry Bůh předat Mojžíšovi na hoře Sinaj. Jedná se o základ víry židovské i křesťanské. V desateru nalezneme tato přikázání:

1. Nebudeš mít jiné bohy mimo mne.
2. Nevezmeš jména Božího nadarmo.
3. Pomni, abys den sváteční světil.
4. Cti otce svého i matku svou.
5. Nezabiješ.
6. Nesesmilniš.
7. Nepokradeš.
8. Nepromluviš křivého svědectví.
9. Nepožádáš manželky bližního svého.
10. Nepožádáš statku bližního svého.

V průběhu roku slavíme mnoho svátků, které připomínají různé události z dějin židovského národa. Nejčastěji slavíme svátek Šabat. Tento svátek pro nás začíná každý pátek večer a trvá do sobotního večera. Je připomínkou stvoření světa. Podle Tóry Bůh šest dní tvořil svět a sedmého dne odpočíval. Šabat je právě připomínkou tohoto dne. Židé mají v tuto dobu zakázáno jakkoli pracovat. Místo toho se modlí, studují Tóru a tráví čas se svojí rodinou a přáteli. Další svátky nám připomínají různé příběhy z Tóry.

Židé konzumují pouze „košer“ jídlo. Nejedí tak některé potraviny (např. ve přívě maso). Přísně také oddělují mléko a maso. Nedávají je do stejných nádob, nevaří z obou surovin najednou a nejdí je nikdy společně.

O Šabatu se nesmí kvůli zákazu práce rozsvěcet a zhasínat světlo. Dnes už to ale vyřeší automatické spínače.

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Co je Tóra?
- Jakou událost připomíná Šabat?
- Mohl by si David dát k obědu svíčkovou?
- Považují židé Ježíše a Muhammada za proroky?

Já muslimka

Salma se narodila a žije v libanonském městě Bejrut. Tady také chodí do školy. Její rodiče jsou muslimové a i ona se tak narodila jako muslimka.

Jsem muslimka. Co to znamená? Já i moje rodina věříme v jednoho Boha, který se arabsky řekne Alláh. Věříme, že svět stvořil Bůh, který sleduje naše kroky, opatruje nás, soudí nás a po smrti nás přivítá v nebeském ráji, pokud si to zasloužíme.

Pět dní v týdnu chodím do školy. Máme různé předměty. Učíme se arabštinu, angličtinu, přírodní vědy, dějepis a také se učíme o našem náboženství – islámu. Islám, náboženství muslimů, je shrnuto v knize, která se nazývá Korán.

Pozice při modlitbě

Co předchází každé denní modlitbě? Co musí každý muslim udělat?

Dopoledne chodím do školy a odpoledne si hraji s kamarády na hřišti, jezdím na kole a píšu domácí úkoly. Kromě navštěvování školy mám i další povinnosti, které plní každý muslim. Modlím se pětkrát denně směrem k městu Mekka. V pátek je velká společná modlitba v mešitě, která slouží věřícím podobně jako křesťanský kostel. Modlitbou splňuji nejen povinnost danou Bohem vše muslimům, ale také si pravidelně připomínám a uvědomuji existenci a přítomnost Boha.

Až budu dospělá, budu mít i další povinnosti. Budu držet půst v měsíci Ramadanu. To znamená, že nebudu jíst a pít od svítání do setmění. Půst nám umožňuje prožít strádání chudých lidí, kteří trpí hladem a žízní, a poté si všeho více vážit. Je také příležitostí rozvíjet naše sebeovládání. Budu dávat almužnu chudým a alespoň jednou v životě se vydám do Mekky na pouť.

Velká mešita v Abú Dhabí

Žijí v České republice muslimové? Je zde nějaká mešita?

Ka'aba

Každý rok putují do Mekky statisíce poutníků. Jejich cílem je několik míst v Mekce a jejím okolí. Ve středu pozornosti však stojí Velká mešita. V ní je umístěna Ka'aba, kterou věřící sedmkrát obcházejí. Ka'aba je posvátnou krychlovou stavbou ukrývající černý kámen. Tento černý kámen je meteorit, který měl do svatyně umístit samotný Abraham.

Ka'aba

Příběh o Muhammadovi

Muhammad (nebo také česky Mohamed) se narodil na konci 6. století našeho letopočtu ve městě Mekka na Arabském poloostrově. Arabský poloostrov byl již tehdy pouštní oblastí, kde vládly rodinné kmeny a život byl velmi těžký. Když bylo Muhammadovi čtyřicet let, měl jej podle tradice během rozjímání navštívit archanděl Gabriel, který mu sdělil poselství od Boha. Muhammad od archanděla během následujících let obdržel řadu Božích poselství, která se stala základem nového náboženství – islámu. Boží poselství byla po smrti Muhammada sepsána v podobě knihy nazývané Korán. Muhammad znal judaismus i křesťanství a sám byl označován jako poslední z proroků.

Víš, že muslimové nejedí všechny druhy masa? Nesmí jíst například vepřové maso.

Pro ženy je šátek na hlavě také důležitý módní doplněk. Existuje celá řada způsobů, jak jej uvázat.

Kolik toho víš a kolik toho uhádneš?

- Co je Korán?
- Jaké povinnosti má muslim?
- A jak nás muslimy poznáš? Rozhodni se, kdo z mých přátel vyznává islám.

- Kde nás muslimy potkáš? Najdi podle mapy státy, kde je největší podíl obyvatel islámského vyznání.

